

GRAAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS
FOLYÓIRAT • KIADJA A MAGYAR-
ORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK
EGYESÜLETE • SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST VIII,
KÖLCSEY UCCA 2 (GUTENBERG-
OTTHON)

1936. ÉVI NOVEMBER 15 • XXVI. ÉVFOLYAM • 8. SZÁM

GRAPHISCHE REVUE

GRAFIKAI SZEMLE

Eine Zeitschrift für das Buchgewerbe, herausgegeben von dem Verein der Buchdrucker Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey ucca 2).
Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák. Erscheint neunmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500.
Abonnement jährlich 7.– pengő

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT. MEGJELNIK HATHETENKINT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ. KIADJA: A MAGYARORSZÁGI KÖNYV-
NYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE, SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST VIII, KÖLCSEY U. 2. (GUTENBERG-OTTHON). TELEFÓN: 1-311-94

„Hozsánna néked, Eszme!”

Novák László szaktársunk nyomdászságának ötvenesztendős fordulójára

Ünnepelünk . . .

Szívünkben-lelkünkben az ünnepi áhítat magasztos érzése ver fészket. Boldog büszkeséggel valljuk magunkénak Novák Lászlót, rajongott mesterségünknek ezt a messze földön is tündöklő csillagát. Dallamos magyar nyelvünk színesen tarka virágoktól illatos mezejéről kellene egy hatalmas, nagy bokrétát kötni, s a pompázó csokorbaszedett köszönő szavak garmadáját hódoló szívvel kellene a mi szeretett Novák Lászlónk elé tenni, hogy kiérezze abból azt a végtelen megbecsülést, elismerést és szeretetet, amit a nyomdászok nagy családja érez iránta munkássága fél-évszázados fordulóján. Mert bizony a Csonkaország határain innen és túl nagy hála

vagyunk kötelezve mi mindannyian, Gutenberg nemes művészetének késő utódai, Novák László munkássága iránt. És a lelkek mélyén elhelyezett nyomdásztörténelemkönyvben külön lapon, díszes helyen kella mi Novák Lászlónknevét megörökíteni, hogy az idők végtelenjéig emlékezzenek rá mesterségünknek mindenkori fiai.

Ragyogó pályáját, nyomdászságának ötven esztendejét a felsőbbrendű ember nemes tulajdonságainak márványból faragott mérföldkövei szegélyezik. Káprá-

zatos szakmai tudásának és bámulatraméltó általános műveltségének lelkiismeretes és gondos kertésze volt. A maga mögött hagyott félévszázad egymásután pergő évei mind-egyike dús termést hozott az ő gondos ápolása és dédelgetése nyomán a folyton-folyton fejlődő, terebélyesedő nyomdászmesterség fáján.

Mint valami bővizű, kristálytiszta erdei forrás, úgy ontotta magából az eddig eltelt ötven esztendő alatt a tudást s a belőle kiáramló frissítő-üditő eszmék és gondolatok forrásához járt szakmai tudásszomját oltani fiataljaink és öregeink egész légiója. Nyomdaiparunk díszes helyezése az egész világ nyomdaiparai között nem kis mértékben Novák szaktársunk kiapadhatatlan szaktudásának

érdeme. Nincs a tanítási lehetőségnek olyan változata, amit Novák kollégánk ne vett volna igénybe abból a célból, hogy a nyomdászatot minél magasabb színvonalra, egész a művészetig fejlessze. Nincs az oktatási technikának olyan kipróbált és általa meghonosított módszere, amit ne használt volna fel arra, hogy ennek a művészetig felfokozott nivójú iparnak minél nagyobb számú szakmai kitűnőség álljon rendelkezésére. Ha kellett: előadásokat tartott. És ezekre az előadá-

sokra valósággal áhítatos hangulatban ment el a hallgatóság nagy tömege, mert előre tudta, hogy amit ott hallani fog, az a tudósnak agyából és szívből jövő tanítása. Minden szava értékes gyöngyszem, aminek a hallgató még igen nagy hasznát látja élete során.

Ha kellett: maga mellé vette azokat, akiket tanított és csodálatos türelemmel, a lelkiismeretes pedagógus alaposságával foglalkozott mindegyik tanítványával külön-külön. Egy hatodikérvényével kereste-kutatta mindenkiben azt a pontot, ahol a szakmai tudományok szérumát lehetett beoltani a fogékony növendékbe. És biztos kézzel bányászta ki a törekvőből mindazt a szunnyadó tehetséget, amit azután az általános szakmai színvonal emelésének szolgálatába állított.

Ha kellett: tollat fogott s a leírt és kinyomtatott szavak varázsával tört utat a vele együttthaladók és az utána jövők számára szakkultúránk sűrűjében. Novák szaktársunk írásai, amelyek tanítottak, vitatkoztak, néha-néha harcoltak is, valósággal irányt mutatóak voltak. De nemcsak a mondanivalójukban jelentettek nyomdásznak és nemnyomdásznak értéket ezek az írások, hanem azoknak mindegyike még formájukra nézve is első helyet foglalhatnak el a magyar irodalmi termékek díszes rangsorában.

Nem volt szakirodalmunknak az utolsó ötven évben olyan kiadványa, amiben ne lett volna Novák szaktársunknak nagy szerepe. A legtöbb esetben vezetője, irányítója volt minden szakirodalmi megnyilatkozásnak. Nem volt a most lezárult félévszázadnak egyetlen olyan szakkulturális munkálkodása, amiben az oroszlanrész ne Novák László kollégánk vállain nyugodott volna.

És ő győzte a munkát; vállalta a feladatoknak egész halmazát s igazán boldog és megelégedett csak akkor volt, amikor valami új munkalehetőség, valamilyen új oktatási alkalom adódott számára. És amikor mindenki úgy látta már, hogy ez az áldott szorgalmú ember összeroppan a sok szellemi és testi erőt igénylő munkája alatt, akkor ő keresett-kutatott s talált is a maga számára még további munkaterületeket.

De Novák szaktársunk nemcsak a mások nevelésében, oktatásában volt fáradhatatlan. Ő maga is rengeteget tanult s szinte ifjú mohósággal sürítette össze magában a legkülönbözőbb szakmai, nyelvbéli és általános tudományokat. Nem is lehet ez másképpen. Hiszen csak mindezeknek a birtokában válhatott szakmánknak azzá a díszévé, akire mindannyian büszkék vagyunk.

Kevés szabadidejének nagy részében fiatalos frissességgel rója a főváros környékének színpompás, hegyes-völgyes, erdős vidékeit, de még ilyenkor sem adja át magát teljesen a szabad természet szülte fenséges

érzéseknek. Még a buja növényzettel szegélyezett kanyargós hegyi ösvényeken is szorongatja a kezében a tőle elválaszthatatlan könyvet, jegyzetpapírt és írót. S a természet áhítatos csendjében el-elmerengve a táj csodálatos harmóniáján, jegyzeteket készít a szép, az értékes, a nemes gondolatokról, amelyekből azután később kiformalódnak nagyszerű írásai és előadásai.

És mindez a szépség, mindez a nemes emberi tulajdonság nem egy régmúlt idő ködbevesző emléke csupán. Nem valami elfeledésre ítélt kellemes emlék gondolatban való végigdédélgetése. Örömmel látjuk, hogy Novák László szaktársunk munkássága élő valóság a ma élők számára. Az ötvenesztendő évforduló csak egy szám, egy szép, egy tiszteletreméltó szám. A félévszázados munkálkodáshoz való megérkezés nem záró az eddigi tevékenykedés monumentális palotáján. Az ötven év befejezése csupán egy pillanatra állította meg ennek az örökké tevékeny, örökké értékeset alkotó férfinak a munkáját. Egy pillanatra, csupán addig, ameddig átvehette a magyar nyomdai munkásság lelke legmélyéről jövő őszinte üdvözlését. De bizonyos, hogy a fényes külsőségek között megtartott bensőséges ünnepség előtt és közvetlen utána már újból visszamenekült az ő szívéhez nőtt témáihoz, a szakmai kultúra problémáihoz. S a jövőben talán még az eddiginél is nagyobb lendülettel fog foglalkozni ezekkel a kérdésekkel, hogy így vezekelje le azt a „bűnét“, amiért az ünnepség kedvéért rövid időre (életének talán legkínosabb órája volt ez az ünnepség) megszakította munkáját.

A Sors különösen ajándékozó kedvében lehetett akkor, amikor Novák Lászlót a mai generáció magyar nyomdászainak adta. Ennyi szellemi felkészültséggel megáldott emberek azok a kiválasztottak, akiknek utat kell mutatni a sötétben botorkálóknak. És mi a Sorsnak ezt a nagy-nagy ajándékát meg is becsüljük: tanításait követjük.

Most, amikor Novák László szaktársunk nyomdászágának ötvenéves fordulójához érkezett, meleg szeretettel köszöntjük Őt életének ez aranydátumán. Megköszönjük Néki, hogy elméjének nagyszerű alkotásaival megajándékozott bennünket; megköszönjük Néki, hogy eszméinek halmazát közkinccsé, mindenki számára könnyen hozzáférhetővé tette. Szerénytelenségnek látszik, de mégis kérjük Novák szaktársunkat, hogy az ezután következő évek sokasága folyamán továbbra is maradjon meg a mi számunkra és az egyetemes nyomdaipar számára az az odaadó, fáradhatatlan tanító-mester, mint aki volt az eltelt félévszázad alatt.

Biztosak vagyunk benne, hogy ez a kérésünk, kívánságunk valósággá lesz.

Grosz Ernő.

Ihlet és matematika

Engedtessek meg nekem, hogy ebben az esetben a Grafikai Szemle 4. számában, Fisch József: „A színkeverés kézikönyvé”-ről megjelent kritikának egyes kitételeivel foglalkozhassam, mint olyanokkal, amelyek föltétlenül káros hatással lehetnek a jövő nyomdászgeneráció előhaladására és ezzel együtt a tipográfiai sokszorosítás útján előállított alkotásokra, illetve termékekre, mert ezek szerint a kitételek szerint a jövő könyvnyomdása a „Robot” nivójára süllyedne, legyen az szedő, gépmester vagy bármilyen foglalkozású egyén a könyvnyomtatóipar keretein belül.

Kijelentem: nem értem a könyv tartalmát, mert azt nem ismerem. Nem értem magát az Ostwald-féle rendszert sem, mert arra nem érzem magam hivatottnak, de különben is általánosan elismert tény, hogy az eddigi rendszerek közül ez a leg-tökéletesebb. Ép ezért a német iskolákban széltében tanítják is.

A szóban lévő kritikának második bekezdésében szószerint a következő kitételek vannak: „A színérzékét hajdanában mintegy isteni adománynak tekintették, amire születnie kellett az embernek. Kellő körültekintéssel és alapos tudással – szinte matematikai alapon – bárki kiszámíthatja, hogy adott esetben a színes fölületek arányai és árnyalatai mennyire felelnek meg a színharmonia törvényeinek.”

Előttem fekszik dr Berzeviczy Albertnek „A Cinquecento festészete, szobrászata és művészi ipara” című műve, melyben kétszáznál több illusztrációval tárja elénk a 15–16. század festészetét, szobrászatát és a művészi ipar alkotásait, a reneszansz-kor nagyjainak remekeit. Leonardo da Vinci, Michelangelo, Ráfael, Corregio, Tizian és még sok más név sorakozik egymásután s éppen ezért a szóban lévő kritikának elolvasása után azon tűnődöm, hogy ezek a halhatatlanok, akik olyan alkotásokat hagytak az utókorra, amilyeneket addig az ideig művészembernek legfeljebb csak megközelítenie sikerült, mind fizikusok, mérnökök vagy matematikusok voltak-e? Vagy az a sok halhatatlan kivétel nélkül valamelyik fizikusnak a rendszere szerint alkotta meg a remekeit? És ha nem: honnan vették azok a halhatatlanok azt a lelki erőt, mely képeiket a lelkiségnek olyan magas fokára emelte? Azt hiszem, hogy Leonardo da Vincinek édeskevése köze volt ahhoz, hogy Newton és Goethe a szint illetően két ellentétes véleményen volt, úgyszintén kevés köze lehetett az utóbbinak a közismert, hatszínű színgörögjéhez is.

A 15–16. század festészete és általában az egész reneszansz-korabeli művészet, nem vonva ki a kézműipari alkotásokat, de beleértve a könyvnyomtató ipar naivitásig menő alakjait és a természetből vett tárgyait, a léleknek olyan fenségességével van telítve, mely megmagyarázhatatlan és egyszerűen nem az van mondva, hogy az utánuk következő évszázadok festészete a szint, de csakis a szint illetően nem mozog a művészetnek kellő szintjén, hanem csupán az, hogy itt ismét más lélekről van szó, más az ihletettség, mert mások az utak is. Mert mi a művészet? Mondhatjuk, hogy a lélek útja. Egy adott, kijelölt út, melyet az ihlet tart megvilágítva azzal a világossággal, mely abban a fényében csak egy embernek válik láthatóvá, mindenki más számára csak tapogatódzva járható. Ugyanez áll a későbbi századok könyvnyomtató és egyéb műiparaira is. Képesek voltak és képesek ma is magasabbrendűt alkotni, de nem a matematika, hanem a technika segítségével, melyet már az ihletettség olyanná formál, hogy az egészen magasrendűvé váljék.

A matematika csak a fizikai rész alátámasztására szolgál és teljesen távol áll az ihletettségtől. Lehet valaki jó mérnök vagy jó matematikus, de nem művész. A művész viszont alkothat anélkül, hogy matematikával foglalkoznék.

Most pedig, anélkül, hogy egy színvonalra óhajtanám hozni mondjuk a festőművészetet a könyvnyomtató iparral, vagy szubjektíve a festőművészt a könyvnyomtatóval, állíthatom, hogy a sok sematizmusból, amelyet eddig az ideig egyes fizikusok, tudósok, esetleg művészemberek állítottak fel, csak a legegyszerűbbeknek veszi hasznát úgy a művész, mint a könyvnyomtató, mert azok vannak legközelebb a színélmélet tudományához. A túlzott rendszerek a könyvnyomtató ipar számára, gyakorlati szempontból ítélve, értéktelenek, mert országos viszonylatban is csak egy-kétüzem van abban a helyzetben, hogy olyan nagy mennyiségű festéket tartson raktáron. Azt pedig tudjuk, hogy minden rendszeren felépült színgörögnek vannak olyan színei, amelyeket kikeverni nem lehet. De tulajdonképpen nem is ez a fontos, hanem az, hogy ihlet nélkül semmi néven nevezendő magasabbrendű emberi alkotás nem jöhet létre. Egy és ugyanazzal a festéssel, betűvel, papírossal és ugyanazokkal a termelő eszközökkel két egyén két különfélet alkothat csak, mégpedig azért, mert két lélekről és két különféle lelki fényről van szó. Az ihlet itt megdönt minden matematikai számítások által föllállított színösszetételt és a művészet leg-

magasabb fokára emelheti az ezzel ellentétes diszharmoniót. A művész nincsen tekintettel a szabályokra és a matematikára, mert az ihlet mindent átformal a maga fön-ségessége szerint és ezért a föllállított szabályokkal csak jót lehet alkotni, művészt pedig a szabályok figyelmen kívül hagyásával is.

Ha a jövő könyvnyomdászai csak a matematikailag föllállított szabályok szerint óhajtanak alkotni, dolgozni, és nem az ihletettségnek, a lelki fénynek az erejére támaszkodva: akkor magasabb rendű alkotásban nem fognak gyönyörködhetni, hanem csupán agyonmechanizált, matematizált és agyonracionalizált eredményekben. Mert nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy bizonyos sematizmusok szintén nem kizárólag a matematikán épülnek föl; azoknál is legelső sorban az ihlet erejére van szükség, ha azt óhajtjuk, hogy mások is kellő eredménnyel tudjanak aszerint a sematizmus szerint működni. Ez áll a Goethe-féle legegyszerűbb hatszínű színgöröggtől kezdve a Mäser-féle 18 színű színgörögon keresztül Ostwald 24-es színgörögjára is. Ebben az utóbbi rendszerben is benne van az ihlet ereje és ahhoz, hogy valaki ennek a rendszernek az alapján magasabbrendűt érjen el, erre az ihleti erőre van szüksége, ellenkező esetben az eredmény nem lesz egyéb olyan szolgálai utánzatnál, aminek nem lehet magasabb értéke, mert magasabbrendű csak az ihlet segédelmével megformált alkotás lehet, vagyis az olyan, amelynél az anyag és a technika annak megfelelőleg egyöntetűvé téve, illetve egységesítve van. Ismétlem tehát, a matematika ezzel ellentétben csupán a hordképességet és a termelő eszközöknél a fizikai előfeltételeket van hivatva biztosítani, mint például a gyorsajtón a nyomóhenger és a nyomóalapon pontos együttműködését azáltal, hogy a nyomóhengeren matematikai pontossággal meghatározott vastagságú nyomóhengerborítást alkalmazunk.

Ezt bizonyítják a népművészet remekei is, melyeknél semmi matematika, semmi szintan, hanem kizárólag a nép lelkiségében lakozó ihlet az, melynek folytán más emberek által meg nem érthető remekek készülnek. Ott van a mezőkövesdi hímzés, a román-székelyi szőnyeg, itt a szlovák majolika, a remeknél remekebb szlovák és cseh színes hímzések, melyek a nemzeti viseletnek a magvát teszik. Mi ez? Matematika? Hol van itt a színek összeválogatását alátámasztó matematika, mint alap, mint kiinduló pont? Sehol. Csak a néplélek. És a tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ezek a népművészeti alkotások is addig az ideig

tartják meg eredeti népművészeti értéküket, amíg nem igyekeznek azokat bizonyos sematizmussal alátámasztani és béklyóba kötni. Mert igazi népművészet csak a nép lelkében élő ihlet segítségével jöhet létre.
Kosice-Kassa. Laupál Antal.

Laupál kolléga nevével nem először találkozunk a magyar szakirodalomban és így készségesen adunk helyet értékes sorainak ezúttal is. De most reflexióval kell élnünk, mert soraiban olyan érveket sorakoztat föl, amelyek nem teljesen helytállóak.

Először is: mi az az ihlet?

A művész sajátos ösztönénél fogva a külső vagy belső világ tényeiben a szépséget mintegy megérzi. Ezt az érzést nevezzük általánosságban ihletnek.

Ez ihlet, eme belső ösztön hatása alatt megindul a képzelet munkája, mely a művészt mint teremtő erő nyilatkozik meg.

A felemlített és a meg nem említett nagy és halhatatlan nevű művészek mérhetetlen kincseket érő alkotásaiban ki tudja: hány évszázad emberisége fog még ezután is áhítattal elmélyedni. Mesteri alkotásaik értékét fokozza még az is, hogy az ő idejükben nem állottak rendelkezésre azok az eszközök, amelyek alkotó tevékenységüket megkönnyítették volna.

Nekünk, többé-kevésbé polgári gondolkodású embereknek tán bajos is e kiváló elmék alkotásainak kifürkészhetetlen mélységét vagy magasságát méregetni, vagy összehasonlítás alapján számíthatni.

Newton és Goethe fölfogásának ellentétes voltáról is szó van a fentebb kritikában. Erről eddig nem hallottunk.

Newton matematikus volt, fizikus volt, csillagász volt és mindezek felül a világnak egyik legműveltebb embere, aki a maga idejéből minden tudományokhoz értett és e téren az volt, ami Leonardo da Vinci a művészetek terén. Fölfedezését a 20. század sem verhetné le, sőt öt földrész művelt gyermekei két évszázad óta Newton tanítételein keresztül tanulták meg, hogy a világ sötétségét világossággá, a tudatlanságot tudássá csak az ily pozitív elme-nagyhatalmasságok alakíthatják át. Newton alapvető fölfedezései közé tartozik az is, ami bennünket a legjobban érdekel, hogy a fehér fényt különböző színű sugarakból áll. A fehér sugarat prizmán keresztül szíjjel lehet bontani és gyűjtő lencsével ismét fehér sugárrá egyesíteni. Newton e fölfedezése első sorban a tudományok szíjébe, de a színkeverésnél és színek egymásmelletti alkalmazásában gyakorlati értéke is van számunkra.

Goethe, a németek nagy költője, értékes irodalmi művein kívül tanulmányai körét a

fizikára, a színek optikai helyzetére is kiterjesztette, aminek tudományos értéke ma is kétségen felül áll. Goethe foglalta elsőnek a színeket tudományos alapon rendszerbe. Minden színkorong fölépítése a Goethe színkorongjának az alapján épült föl.

A nemrég elhunyt Ostwald tanár csodálatos szintörvényeit nem kevesebb, mint tíz kötetben fektette le. Ma a színeket úgy lehet megjelölni, akár csak a kótával a zenei hangot. Ostwald megtanított bennünket arra, hogy a színeket megismerjük, osztályozzuk és hangsúlyuk szerint egymás mellett alkalmazhassuk. Az Ostwald-elmélettel a színeket úgy tudjuk mérni, mint a gép hosszúságát vagy szélességét. Tehát előre meg tudjuk állapítani, hogy minő színek alkalmazhatók egymás mellé.

Amint látható, Newton, Goethe és Ostwald tantételei nem keresztezik, hanem kiegészítik egymást.

Tudomásom szerint kassai derék kollégám gépmester. Így nyilván tudja, hogy a gépmester a nyomtatásra kerülő formát – akár a cinkográfustól, művészembertől vagy mesterszedőtől – készen kapja és azon semmi változtatást sem színben, sem formában nem tehet, mert ezzel megbontaná azt a hatást, amit a fentnevezettek elérni akartak.

A művész, a tervező, a mesterszedő a maga – a felemlített nagy művészek műveire képest apró-cseprő – munkáját talán még ihlettel végezheti, a gépmester azonban a maga munkáját csak technikai, technológiai és gyakorlati tudásával igyekezik véghez vinni. A mai világban elveszett gépmester volna az, ki a rábízott munkát – akár az egyengetésről, akár más egyébéről van szó – ihlettel akarná elvégezni, mert ezzel ellentétbe jutna a tervezővel is, meg a kalkuláció rideg valóságával is.

„A színkeverés kézikönyvé”-ről megjelent kritika – megnyugtathatom érdemes kollégámat – teljes egészében helytálló. Megkönnyíti a színkeverés terén a gépmester munkáját. Fisch József könyve különben nem is szintani könyv, hanem csak olyan gyakorlati segédkönyv a színkeveréshez, amelynek segítségével mindenféle hosszas próbálgatás nélkül lehet célhoz érni. (Lehet, hogy azelőtt ezt a munkát ihletnek vélték...)

Végül még egyet. A kollégám által föl-sorolt nagy és halhatatlan művészeknek és az emberi elme nagyhatalmasságainak alkotásait és tantételeit mi is csodálhatjuk s igénybe is vehetjük anélkül, hogy azok a mi szerényke munkakörünkkel ugyanegy kategóriába volnának vehetők. Erre kötelez a tárgyilagosság meg a nobiles szerénység.

Bauer Henrik,

a Gr. Sz. szerkesztő-bizottságának tagja.

A kalkuláció történetével

való foglalkozás talán helyes kiindulási pont lesz ama nyomdászok számára, akik szükségesnek találják, hogy ebben a rendkívül fontos kérdésben tisztán lássanak és bizonyos kalkulációs alapismeretek elsajátítására törekedjenek.

A történelmi visszapillantás előtt előbb még néhány szót a kalkuláció ügyéről általánosságban:

A gazdasági válság állandósulása következtében világszerte tapasztalható, hogy a munkaadói és munkásérdekeltségek egyre több figyelmet szentelnek a közös ipari problémáknak. Nem véletlen, ha itt is, ott is közös mozgalmat indítanak a helyzet javítására, mert ahogy kétségtelenül léteznek közös emberi ügyek, úgy vannak egy foglalkozási ágazaton, egy szakmai területen belül is közös ügyek, közös föladatak és közös érdekek.

A nyomdai munkásság szempontjából pedig nem lehet érdektelen a kalkuláció kérdése. A szennyes versenygés, amely a nyomdai munkásságnak is egyik legveszedelmesebb ellensége, talán nem fajult volna el annyira, ha a helyes kalkulációra való nevelésre szakmánkban az eddiginél sokkal nagyobb súlyt helyeztek volna. A kalkulációval való foglalkozás mellett szól még az az igen fontos körülmény is, hogy a nyomdai munkások honosult demokrácia a nyomdai munkásnak intelligenciájánál fogva is lehetővé teszi a vezetői állások betöltését. A mai viszonyok között pedig, amikor a nem-nyomdászok éppen ezekre a vezetői állásokra pályáznak, könnyelműség volna, ha visszavonulnánk és olyan pozíciókat adnánk föl, melyekben a nyomdai munkások közül kiemelkedett üzemi és ügyviteli vezetők sikerrel érvényesültek – amellyel, hogy az ősi nyomdászérvést is megőrizték.

Az itt említett érvek hatása alatt talán több szaktárs megváltoztatja idegenkedő álláspontját a kalkulációs kérdéssel. Szeretnénk minél több szaktársat meggyőzni arról, hogy az egyetemes nyomdászati tudáshoz tartozik a nyomtatványkalkuláció is, mellyel foglalkozni hálás, szép és nagyon hasznos föladat.

Miután a kalkulációval kapcsolatos néhány legégetőbb napi kérdésünket is érintettük, menjünk időben úgy ötven évvel visszafelé. Ehhez támaszpontul szolgál az Egyesületünk könyvtárából való egyik mű, mely néhai kiváló Novitzky N. László szaktárs tulajdona volt: „Über Preisberechnung

von Druckerarbeiten“ („Nyomdai munkák ár-számításáról“) Wunder M.-tól, a második kiadása megjelent 1888-ban, Lipcsében. A könyv előszavából kitűnik, hogy az első kiadás két évvel előbb, 1886-ban jelent meg. A szerző megállapítja, hogy dacára a grafikai irodalom sokoldalú gazdagodásának, az ár kalkuláció érdekes és fontos témáját különösképpen elhanyagolják. Hozzátehetjük, hogy ezen a helyzeten az elmúlt ötven év nem sokat változtatott. A szóbanforgó kalkulációs szakmunka megjelenése előtt hasonló témáról csupán az egyik német szaklapban közölt „Tarife eines alten Buchdruckers“ („Egy öreg nyomdász árszabálya“) című írást és a Svájcban levő Sankt-Gallen nyomdai tarifáját ismerte a nevezett szerző, aki könyvéhez forrás-munkaként még fölhasználta a ma is létező „Klirmschs Anzeiger“-nek 1874-ben megjelent egyik kalkulációs cikkét, az 1880-ik évi berlini nyomdai normális ártarifát, Waldow: „Illustrierte Encyclopädie der Graphischen Künste“ (egyesületi könyvtárunkban is megvan 9025. könyvtári szám alatt) című művét és a párizsi nyomdatulajdonosoknak 1874-ben kötött árszámítási megállapodását.

Ezek az adatok ötven év előtti és még régebbi időről szólnak és a kalkulációs szakirodalom kezdetét jelzik. Már akkor is nagy szükség volt nyomtatványárszabásra és a helyes kalkuláció ismertetésére, mert a hivatkozott könyv szerzője szerint a „nyomdák közötti verseny odairányult, hogy minél alacsonyabb árakat kérjenek“, ami természetesen már akkor is odavezetett, hogy a tényleges önköltségek figyelembe vétele nélkül a nyomdák elkalkulálták magukat.

Ez a kalkulációs könyv függetlenül az akkor érvényben volt kollektív szerződést is leközli, vagyis az 1886-ban érvénybe lépett általános német nyomdásztarifát, mely a munkafeltételeket egész Németországra szólon helyi pótlékok megállapításával szabályozta. A bérszabályzat ismertetését a szerző bizonyára azért tartotta szükségesnek, mert ez – mint ma is – egyik alapját képezi a reális kalkulációnak és az egyenlő termelési feltételeknek.

Az ötven év előtt megjelent könyv olyan tanulságokat foglal össze, melyeknek ismerete még a mai idők nyomdászainak is tanulságos. A nyomdai munkákat három csoportra osztja, és pedig 1. akcenciákra (kereskedelmi és egyéb ügyviteli nyomtatványokra), 2. „werk“-ekre (könyvekre) és 3. újságokra, tehát beosztása nagyjában megfelel a modern kalkulációs elveknek is. De egyébként is meglepően frissen hatnak az ötven év előtti kalkulációs irányelvek: A szövegszedés számítási egysége 1000

betű, szedésnehézségeknél megfelelő pótlékkal; egyéb szedés számítása becslés szerint óra-egységár alapján; a korrektúra-olvasásért a szedésidő 15%-át, a szerzői korrektúráért megfelelő fölszámítást ajánlott. Igen alaposan van a könyvben a nyomdába fektetett tőke és az amortizáció kérdése megbeszélve, mely az elhasználódó üzemi felszerelés pótlása és megújítása miatt természetesen minden időben fontos volt. Behatóan vannak részletezve az általános rezsiköltségek, melyek a kalkulációnál már akkor is fontos szerepet játszottak, ha ugyan nem is a mai mértékben, mert a nyomdai vállalat létföltételei és az üzemi költségek nyilvántartása akkoriban még nem volt olyan bonyolult föladat, mint mostanság. A nyomtatás árkiszámításának alapja nagyjában szintén megfelelt a most is szokásosnak és a kalkulációs géptermi egységek: az óráköltség és 1000 nyomtatás árának megállapításánál a könyv szerzője minden előforduló költségelemet figyelembe vett.

Azt kellene gondolni: ha már ötven év előtt fölismerték a helyes kalkuláció és önköltségszámítás alapelveit, akkor azóta ez a kérdés már bizonyára sokat fejlődött és a nyomdaipari kalkuláció terén ma rend és bizonyosság van uralmon. A tényleges helyzet azonban ezzel a logikus következtetéssel ellentétben áll. Azt sem lehet ugyan állítani, hogy az illetékes egyesületi tényezők egyáltalában nem törődtek volna a nyomdai munkák kalkulációjával. A budapesti Főnökegyesület már békeidőben is irányárakat dolgozott ki, de főleg a háborút követő évek zűrzavarában igyekezett a nyomdai munkák vállalása körül kalkulációs rendet teremteni.

Ezen a téren legnagyobb szabású akciónak tekinthető a Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete kezdeményezésére 1925-ben rendezett nyomdaipari kalkulációs tanfolyam. Az érdeklődés a tanfolyam iránt oly nagy volt, hogy meg kellett ismételnit. A kalkulációs tanfolyam célja az volt, hogy fölvilágosító munkával, előadás-sorozatokban az árképződésről és költség-elemzésről a hallgatók tiszta képet nyerjenek és a szakembereket meggyőzzék arról, hogy a Főnökegyesület által közreadott minimális munkaárszabály megalkotásánál a valódi ténykörülmények voltak mértékadók. A Főnökegyesület a szennykonkurrencia ellen így akart harcolni, s az előadások folyamán az előadók sikeresen kimutatták, hogy az irányárak reálisak és indokoltak. Az előadások összegyűjtve könyv-alakban is megjelentek és a továbbképző szaktanfolyamainkon 1933-ban a nyomdai

munkásság részére tartott kalkulációs előadások alapját képezték.

Sajnos, a gazdasági világválságban föllepített széthúzást és szennyes versenyt nem fékezte meg az a rendteremtési kísérlet, amelyet a minimális nyomtatványtarifa és a kalkulációs tanfolyamok képviseltek. A verseny közben annyira kiéleződött, hogy a nyomdák esetleg minden kalkuláció nélkül is hajlandóságot mutattak a munkavállalásra. De éppen a minden áron való versengés kell hogy észre térítse mindazokat, akik lecsúsznak a reális kalkulációs alapról. Be kell látni, hogy az eszeveszett verseny lejtőjén nincsen megállás, hanem csak mélybe való zuhanás. Szinte napról napra ismétlődő, bőséges tapasztalatok bizonyítják ez állítás igaz voltát.

Kidolgozták a könyvnyomdai munkákra vonatkozó minimális árszabályt, tartottak kalkulációs tanfolyamokat, hogy meggyőzően kimutassák az árszabály alaposágát és lelkiismeretes kidolgozását. A konkurrencia azonban abban a hitben, hogy a másik nyomda a tarifán alul kalkulál, egyre jobban leszállította az árakat és bekövetkeztek még a kollektív szerződés alapján álló nyomdaüzemek körében is a mai áldatlan irreális állapotok.

Pedig a nyomdaipari boldogulását kalkulációs vonatkozásban semmi sem biztosíthatná jobban, mint a közösen megállapított nyomdai munkák árszabása. Ezt azonban a nyomdák, sajnos, még a legjobb időkben sem tartották be egészen és a mai körülményekkel és az eshetőségekkel számolva: alig lehet remélni, hogy a nyomdaipar a közel jövőben az egységes elvek alapján kidolgozott kalkulációra térjen át.

Éppen ezért sohasem volt nagyobb szükség, arra, mint ma, hogy a nyomdai munkák vállalásánál az egyéni kalkulációs tudás érvényesüljön. A kalkulációs föladatokkal foglalkozó nyomdászoknak kötelessége, hogy minél jobban elmélyedjen az üzemi költségek pontos elemzésébe, a költségtényezők osztályozásába, mert csak az összes költségek pontos ismerete alapján lehet reálisan és szakszerűen kalkulálni.

A nyomdai munkák kalkulációja azonban nem csupán adminisztrációs föladat, hanem – mint minden kalkuláció – az előállítandó termékben foglalt munkaföladatoknak részekre bontása és azoknak összességük megállapítása a legelőnyösebb munkamenet betartásával. A kalkulációhoz tehát kitűnő szakképzettség is kell és így mindenképpen szükséges és igazi nyomdászati hivatásnak tekintendő a kalkulációval és az ezzel kapcsolatos kérdésekkel való beható foglalkozás.

Székely Artúr II.

A vonal szerepe a hirdetésben

Amint a címből is érthető, csak a szedés eme kisebb területén óhajtunk maradni, mert hiszen tudjuk, hogy a szedés különböző ágazataiban is egyaránt fontos szerepe van a vonalnak. Azokat a hirdetéseket sem érintjük, amelyeket azzal az utasítással adnak munkába, hogy „keret nélkül szedendők”, ami azt jelenti, hogy lehetőleg még aláhúzásként sem alkalmazható vonal.

A vonal mindenfajta formaképzés alapelve. A betű is vonalból alakult ki, melyet az önállóan alkalmazott vonal kezdettől fogva követ. Az ólombaöntött betű mellett

pedig mint különféle hosszúságú és szélességű ólom- és rézvonal, a szedő legjobb segítő eszköze. Akármilyen típusú is a betű, a vonallal mindig összhangban van. A nyomdász művészet örök időkre szóló példaképei a 15. század olasz őstipográfusainak a művei. Ezek nyomtatóelemei között pedig egyéb sincs, csak vonal. Vonalt a betű és vonal az illusztráció is. A vonal tehát a legtermészetesebb tipográfiai ornamentum.

Legegyszerűbb alkalmazási módja az, amikor mint egyszerű keret, aláhúzás vagy elválasztó vonal képében szerepel. Fölhasználási lehetőségének csúcspontját pedig azok a műlapok is mutatják, amelyek már a művészi képábrázolásig jutottak el. (Itten különösen a régebbi időkben előfordult munkákra gondolunk, melyeket egyes szedők művészi készséggel párosult türelme hozott létre. Gyakorlatban, a mindennapi munkában természetesen a mai idők egyszerűbb ábrázolásai a célszerűek.) A vonalt a hirdetések szedésénél is kisegítő eszköznek tekintjük, felhasználási módját a mindenkor izlés, gazdasági lehetőség és az adott helyzet befolyásolja.

Ha nézzük a különböző korokban készült munkákat, láthatjuk, hogy az egyszerű vonal, betű és a különböző stílusú díszítőelemek miként való felhasználása hatással van a hirdetésekre is. A 90-es évek hirdetéseinél láthatjuk, hogy a betűöntődék ugyancsak kiszolgálták, irányították az akkori izlést. Különféle stílusú vonal- és keretkombinációk nagy halmaza, valamint különféle nagyságú és típusú betűk alkalmazása ugyanazon szedésben (ahány sor, annyiféle betű) jellemzik ezeket a hirdetéseket.

Párhuzamot vonva a vonalak újabb alkalmazási módja és az abban az időben divatos oszlopos, boltíves vonalépitmények között: határozottan megállapítható az építőművészet hatása a betűszedés stílusára. Míg régen

KÚN ERNŐ ÉS TÁRSA

Összes háztartási cikkek, zománc- és alumíniumedények, fürdőszoba-főlszerelések, üveg- és porcellán-áruk, kályhák, tűzhelyek, bútorvasalások, fogasok, bőröndárúk, lombfűrészeti cikkek, mindenféle szerszámok, függönytartók, lakásdekorációs cikkek és különféle faárúk országos nagyáruháza

BUDAPEST

VII, ERZSÉBET KÖRÚT 63. SZ.
TELEFÓN: 1-353-13, 1-323-36

6. példa. A sok szöveget egy vonallal így is összefoghatjuk. A vonal mindig azon a felén legyen, ahol el kell határolni a többi hirdetéstől, feltéve, hogy a szöveg-csoport másik oldala nem kívánja a kiegyensúlyozást.

szinte valóságos építményeket varázsoltak papírosra, addig ma gyakran a betűk és vonalak kombinációja a mai idők újabb építményeinek vonalvezetésével és kiegyensúlyozásával mutat rokonságot.

1900 körül az úgynevezett szecessziós stílus jött a maga kacskaringós és reszketeg vonalaival divatba. A betűk már nem olyan sokfélék egyazon szedésben. Azután tért hódít az egyenes vonal, leginkább az úgynevezett „kasztlís” modorban és különösen ekkor alkalmazzák a vonalt sorkitöltőnek is; ez ma már természetesen erőltetettnek hat. Teljesen fölösleges is.

Ugyancsak nyomot hagyott a hirdetésekben a hajlított sorok divatja is és ez hatás-

OMEGA

MŰSZAKI KERESKEDÉS

XI, HORTHY MIKLÓS ÚT 32
TELEFÓN: 1-690-10

Autó-, gőzhenger-, gép-, transzformátor- és turbinaolajok. Gépszírok. Kocsikenőcs. Izzólámpák és villamossági cikkek. Villamos zseblámpák. Gépszíj. Rádiókhoz alkatrészek.

2. példa. A vonal arányosan tagolja a szedést és egyensúlyozza a fősor, baloldalt a sorok egyenlőtlenségét lezárja, egyben a hirdetés ú. n. „blickfang”-ját képezi.

SZOBAFESTŐ ÉS MÁZOLÓ

KENDER ISTVÁN, BUDAPEST
IX, VIOLA UCCA 2. TEL. 1-392-18

A LEGKEDVESEBB KERTHELYISÉG!

ANGOL PARK

EZER SZÓRAKOZÁS!

1. példa. Egyszerű megoldás, kerettel. Betűk kisebbek, hogy inkább üresség maradjon a kereten belül. Ha középre zárunk minden sort, akkor is jó a fehérség kétoldalt.

4. példa. „Játékos” vonalvezetés – mely úgy jó, ha szűrkeségével a háttérben marad – s a szöveget egybefogja. A két vastag vonal pedig a fősor jól kihangsúlyozza.

TELEFÓN: 1-894-36

RÉTFALUSSY M.

FÍNOM BŐRÁRUKÜLÖNLEGESSÉGEK.
EXKLUZÍV BORDÍSZMŰÁRU-DIVATCIKKEINK
DÚS VÁLASZTÉKBAN.

BUDAPEST V. KER., ERZSÉBET TÉR 5. SZÁM

Kender István

**szobafestő
és mázoló**

Budapest IX,
Viola ucca 18
Tel.: 1-392-18

9. példa. Kiindulópontja a nagy „R” betű. A párhuzamos vonalak alkalmazásának lehetősége ez esetben a szöveg tagolásából eredt, amely fokozza a hirdetés hatását.

5. példa. Az arányos térelosztás a világos és sötét kontraszthatással párosul a vonal segítségével. Az arányos felezési vonal a szedés tengelyét adja. (Arány: 3:5.)

sal volt a vonalfölhasználásra. Különbé-
ekkor divatos díszítőelemekkel együtt keret-
nél, sorcsoportok alátámasztásánál és ki-
egyensúlyozásánál jut szerephez. A régen-
t majdnem mindig zárt keret most már föl-
bomlik, sokszor a sorok alkotják vagy egé-
szítik ki a hirdetések keretrészeit vonalakkal,
ú. n. „blickfang”-okkal kombinálva. Ilyen
pillantásrögzítő elemekről lévén szó, meg-
jegyezzük, hogy ezeknek egyes darabjait
ma is fölhasználjuk, de ha nem helyes érzék-
kel alkalmazzuk: bántó hatásúak. Ezt mindig
akkor érezzük, ha nincsenek megfelelő
helyükön a szedés kompozíciójában, hanem
úgyszólván külön élnek.

A vonalak alkalmazásakor figyelemmel
kell lennünk arra, hogy ne zsúfoljuk tele
minden hirdetésünket, mert oldalba tör-
delve nyugtalanító hatásúak, jóllehet hogy
egyenként mindegyik megfelelően hat. Ha
tudjuk előre a hirdetés helyét, vagy az
egyedülállóan szerepel: a jó hatás biztosí-
tottabb lehet.

A ma hirdetés-szedőjének is kincse az
ólmovon, csak sokszor az a baj, hogy a

nyomdákban lakat alatt őrzik. Elmondhatjuk,
hogy gyakran, amikor a szedő eljut odáig,
hogy a lakat kinyíljon, kiderül, hogy sok-
szor éppen az nincs, amire pillanatnyilag
szüksége volna.

Minél kevesebb a szöveg, annál több
a lehetőség a vonal alkalmazására. A vonal-
lal kiegyensúlyozhatjuk a szedéscsoportok
foltjait és a pillantást lenyűgöző pontja is
lehet a hirdetésnek. Ritmust, elevenéget
kölcsonözhet, ha megfelelően alkalmazzuk.
Leggyakrabban vízszintesen vagy függőle-
gesen szedjük. Átlósan, görögös szóval
diagonálisan (amikor az egyenes vonal két
vége nem vízszintesen áll egymással szem-
ben) és hajlítva már ritkábban látjuk. (Ez
érthető, mert technikai kivitele nehezebb.
Az mindenesetre bizonyos, hogy feltű-
nőbbé teszi a hirdetést.)

A vonalak felhasználásának módjait nagy-
jából négy csoportra osztjuk, mely cso-
portok mindegyike a vonalak más és más
alkalmazását mutatja. Amikor pedig hozzá-
fogunk valamely hirdetés szedéséhez, szem-
ünk előtt elvonnulnak ezek a lehetőségek

és általában nagyon jelentékenyen meg-
könnyítik a földadat megoldását.

1. csoport. (1. sz. példa.) Ebbe a cso-
portba sorozhatjuk a leggyakrabban elő-
forduló keretes hirdetéseket. A vékony
vagy vastagabb vonalak és ezeknek válta-
kozása, valamint a vonal körzetfévelével kom-
binálva alkotja a keretet.

A kerettel elhatárolt hirdetésföldületen a
szövegrész változatos elhelyezését kell
szem előtt tartani. Ezek közé tartoznak:
1. szöveg a lehető legnagyobb betűkből
szedve, középre zárt sorok, semmi üres rész
nem hagyva; 2. szöveg kisebb betűkből,
hogy körülötte több „levegő” legyen;
3. jobbról, balról, alul vagy felül – lehető-
leg arányos térelosztás alapján – megfelelő
üresség; 4. a kereten belül vonallal elosz-
tott térbe helyezve a szöveget, amit általában
mindig értelem szerint kell csoportosítani.

Általában helyes a kontraszthatásra töre-
kedni: világos és sötét betűk váltakozva.
Sötét kerethez világos betűk és fordítva.
Arányok betartása fontos. Ha szükséges,
vonallal húzunk alá egyes sorokat vagy

**SZOBAFESTŐ
ÉS MÁZOLÓ**

KENDER ISTVÁN BUDAPEST
IX, VIOLA U. 28. TEL.: 1-392-18

OMEGA

MŰSZAKI KERESKEDÉS
XI, HORTHY MIKLÓS ÚT 32
TELEFÓN: 1-690-10

8. példa. Kevés szövegű hirdetés, melyen különösen azt figyelhetjük meg, hogy a kétoldali, szürkén ható vonalak előtérbe tojják a ritmikus hatást kiváltó fősorokat.

3. példa. Figyelmetkeltő pontja az „O” betű. Az ilyen megoldásoknál, mivel a keret nem tér önmagába vissza, bizonyos irányban való haladást, lendületet érzünk.

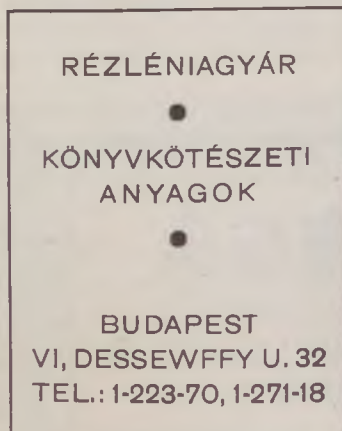
BÉLYEGZŐK VÉSETEK VIGNETTÁK

7. példa. A szövegadta lehetőség kihasználása a vonalak ritmikus alkalmazásával. (Fekvő megoldásban az alsó részt a fősorok jobbfeléhez kapcsolnók vonalkeretben.)

sorcsoportokat. Helyesnek tartjuk, hogyha a vonal mint aláhúzás szerepel, olyan vastag legyen, mint az aláhúzott betű képe. Gyakran van azonban olyan eset, amikor a szedés szerkezete megkívánja, hogy vastagabb vagy vékonyabb legyen, mint annak a betűnek a képe, amely alatt alkalmazzuk.

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

11. példa. A hirdetés fekete vonalakkól és sötétebb betűkből szedett része a vékony vonallal határolt mező mögött érezhető – második síkban. (A régi hirdetések között is találhatunk egymásra épített síkokat az akkori cikornyás modorban.) Alul egész fekete folt is megfelel.

II. csoport. (2–5. sz. példák.) Az egyforma hatású vonalakkól – esetleg körzetből – szedett hirdetésektől eltérő vagy egyik-másik oldalán nyitott keretű hirdetések: 1. a zárt keret megfelelő helyen sötétebb vonallal egy vagy több helyen megtörve; 2. keretes hirdetések, amelyekben a szövegkiegyensúlyozása úgy alakítja a keretet, hogy valamelyik oldalán megszakad a folytonossága.

III. csoport. (6–8. példák.) Vonalak szabadon alkalmazva: 1. alul és fölül vagy kétoldalt vonallal elhatárolt mezők; függőleges és vízszintes vonalak egy szedésben (mind a kettő egyforma vastag vagy egyik vékonyabb); 2. a különféle vonalak bármilyen irányban alkalmazva, egészen a tónusszerű megoldásig.

IV. csoport. (9–12. példák.) Ritkább, eredetiségre való törekvést eláruló hirdetések, amelyekben már a vonalak felhasználásának legmagasabb foka érvényre juthat: 1. betűk (leggyakrabban iniciálék), sorok (akár negatív vagy pozitív) vonalakkól eredve; 2. egyes tárgyak leegyszerűsített ábrázolása olymódon, hogy esetleg a hirdetés lényegét és célját mégjobban kidomborítsuk.

Főbb vonásaiban érintettük a vonalak felhasználásának módjait, amit szemléltető módon egészítenek ki az e lap hasábjain bemutatott hirdetéspéldák.

Befejezésül még egypár szót.

A szedésbeli elgondolásoknál nemcsak az a fontos, hogy megérezzük, mi hiányzik abból a szedésből, hanem azt is meg kell látnunk, hogy mi felesleges rajta. (Pl: Ha egy szedésben megfelelően kiegyensúlyoztuk a sorcsoportokat függőleges és vízszintes vonallal, ne tompítsuk azok hatását azzal, hogy különböző vastagságú vonalakkal aláhúzzunk egyes sorokat, amelyek amúgy is elég feltűnőek.)

Amikor vékony és vastag vonalat, világos és sötét betűt használunk egy szedésben, jó hatást érünk el, ha a vékony vonal a világos betű vonalának felel meg, a vastag pedig a sötét betű vonalvastagságát „hívja vissza”.

Tervezni nem mindig tudunk úgy, hogy az egész szedés képe teljesen kialakuljon képzeletünkben. Éppen ezért szükséges a gyorsvázlat. Ha egy ötletből kiindulunk – lehet az egy vonal elhelyezése a fősorral a szedéssík akármelyik pontján, iniciálé vagy másfajta a szöveg értelméből kiinduló ábrázolás – a többi szöveget úgy szedjük hozzá, hogy ezáltal az ötletet mégjobban kidomborítsuk. Helyes arányérzékünk pedig – melynek fejlesztésére igen alkalmas eszköz az aranymetszet alapján való munkálkodás –

10. példa. A vonalból szedett kezdőbetűktől egy lépés: a megfelelő szélességű vonal alapja lehet negatív kezdőbetűnek és egyben újabb vonalkapcsolásoknak is.

megkönnyíti ennek a célnak elérését. Wanko Vilmos szaktársunk lapunk 3. és 4. számában ismertette az aranymetszet lényegét. Ennek az alapján dolgozva, később annyira fejlődik arányérzékünk, hogy méregetés nélkül is megérezzük a betűk és sorcsoportok helyes arányát. Horváth Ferenc.

12. példa. A ritkább lehetőségek közé tartozik, amikor a szöveg értelméből kiindulva, ilyen kifejező formában szedhetjük hirdetésünket. Itt a háttér egyben figyelemkeltő folt is, melynek felső vonala lehetne vízszintes is, de így jobban kiemelkedik a többi hirdetés közül.

Grafikai Művészetek Könyvtára

Szerkeszti: Novák László • Nyomtatja a Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest, Conti uca 4

193. oldal

Szedéstervezetek különböző nyomdákban. A levélfej tervezője Schnelder J. (Codex-nyomda), az alul levő cégjegye pedig Horváth Iános III. (Világosság-nyomda).

Czabor Ernő

AUTOGÉNHEGESZTÉS
SPECIÁLIS GÉPEK RAKTÁRA

GRAFIKAI GÉPEK GYÁRA ÉS JAVÍTÓMŰHELYE

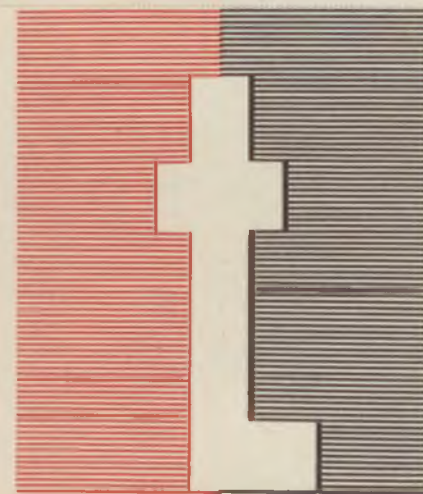
BUDAPEST VIII, KENDER UCCA 72. TELEFÓN: 1-372-59

Budapest, 193

tatatóvárosi üvegyár

üvegcsiszolás
üveghajlítás
üvegmintázás

Ierakat: budapest v, váci ucca 12. tel. 1-232-22

kerámia
porcellán
tükörárak

194. oldal

Mutató a budapesti akcidenst- és merkantillst-szedők munkáiból. Mind a levélfej,
mind pedig a cégkártya Harsányi Dezső (Révai-nyomda) munkája.

MINDENKOR MI HOZZUK

A KALAPDIVAT
TERÉN
A LEGÚJABBAT

MARKOVITS NŐI KALAP

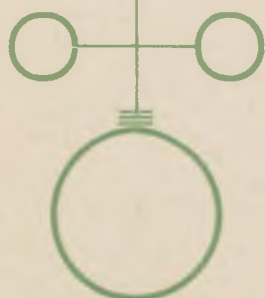
195. oldal

Gyakorlati példák a kereskedelmi tipográfia munkaköréből. A felső vignettát tervezte Schneider Jenő, a Codex-nyomda vezetője. Az alul levő cégjegy a továbbképző tancsoportokon készült; tervezője Hannig Ferenc. A vignetta ólomba-metszését Ifj. Novák László végezte.

HARANGI JÁNOS

VILLAMOSSÁGI ÉS RÁDIÓKERESKEDŐ
BUDAPEST VI, BÉKE U. 3

BUDAPEST, 193

KOMOR
SZÖRME-
SZALÓN

TELEFÓN: 1-837-98

Szőrmekabátok, kepek,
rókaboák, prémezések
jó minőségben és szolid
árakon. Javításokat és
átalakításokat, minden-
nemű megóvásokat is
elvállalok. Rendeléseket
rövid időn belül készítek.

IV., KECSKEMÉTI UCCA 15. (KÉPIRÓ U. SAROK)

196. oldal

Gyakorlati példák a kereskedelmi nyomtatványok köréből. A levélfejet Stanczel Ferenc tervezte a továbbképző munkacsoportokon, az alulra helyezett cégkártyát pedig Horváth János III. tervezte és szedte a Világosság-nyomdában.

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Használjon

MIRON

fedő-bőrfestéket!

A bőroket tudvalevőleg különböző módokon cserzik és készítik ki. Vannak olyan cserzésű és kikészítésű bőrök, amelyek a nitro-cellulóz-festéket nem tudják jól megkötni, mert apró, sűrű, síma pórusaikba nem tud beszívódni, megtapadni. A MIRON bőrfesték ennek figyelembevételével készül és kizárja annak lehetőségét, hogy a festék bármilyen bőrről is leperegjen. Ezért használjon kizárólag valódi MIRON bőrfestéket.

Miron Vegyészeti Gyár Rt

Budapest VI, Arany János ucca 3

Tisztelt üzletfeleim szíves tudomására hozom,

hogy a világszerte legjobban elterjedt varró-
Világmarkás
gépekből lerakatot nyitottam és azokból

igen nagy raktárt rendeztem be. Hosszú évek
varrógépek
után tehát ismét beszerezhető az elismerten

legjobbakkak bizonyult mindama varrógépek

bármelyike, amelyek úgy háztartási, mint üzleti

célokra a legalkalmasabb és legtökéletesebb

technikai alkotások. Raktáramban közel ezer

különböző típusú modellt tartok készenlétben

BONYHAI DÉNES

BUDAPEST IV
Múzeum körút 9

TELEFON
1-454-27

Újabb megoldású körlevél-példa. Megszedhető a kisebb nyomdák
javarészában is. Tervezője Harsányi Dezső kollégánk, a Réval-
nyomda mesterszedője.

198. oldal

PICKLER MENYHÉRT

ELISMERTEN ELSŐRANGÚ
KESZTYŰK
ÉS NŐIFŰZŐK
FORMÁBAN ÉS MINŐSÉGBEN KIVÁLÓAK

K E S Z T Y Ű G Y Á R O S

V, DEÁK FERENC UCCA 23. FIÓK: KECSKEMÉTI UCCA 77. SZÁM

Lászkai

CÍMFESTŐ

KISPEST, EGGERT UCCA 48

199. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesületeszakkulturális munkacsoportjának tevékenységéből. A levélpapírost Paxlán Péter, a cégjegyet Sütő László tervezte. Az ólommetszés Stancel Ferenc munkája.

ERKELMANN

GYARMATÁRU-NAGYKERESKEDÉSE
BUDAPEST, KIRÁLYHÁGÓ UCCA 45. SZÁM

CÉGTULAJDONOS
ERKELMANN BERTALAN

EXPORT-IMPORT A VILÁG MINDEN TÁJÁRÓL. TELEFÓN: 1-884-32, 1-885-36

***GALAMBOS IVÁN
FONÁLKERESKEDÉSE
IV, VÁCI UCCA 2***

KÉZIMUNKA, FÜGGÖNY, ÁGYTERÍTŐ ÉS SZÖNYEGANYAGOK

200. oldal

Mutatvány a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális továbbképző csoportjainak munkásságából. Mind a két nyomtatvány tervezője Sztraka Zoltán.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

A szakbeli továbbképzés

munkája október hó 5-én vette kezdetét a Könyvnyomdai Munkások Egyesületében. Ez a munka immár 13, a nyomdászszervezetnek mintegy alosztályáttevő egykori Szakkör szakkurzusainak hozzászámításával 37 esztendeje folyik, s nagy része van a magyar nyomdaipar színvonalának nyugateurópai magaslaton való fönntartásában. Egy emberöltő tapasztalatai alapján, mind biztosabb alapokon és mind jelesebb fölkészüléssel teljesítődik most már a továbbképzés munkája, s évvégi kiállításaink a bizonyítékai annak, hogy mennyire helyes úton járunk, s hogy mennyi kiaknázásra alkalmas kincs rejtőzködik a továbbképzés szükségessége voltát fölismert és szorgalmasan tanulmányozó nyomdásztestvérek lelkében.

Az Egyesület szakkulturális tancsoportjaira most is százon fölül szamban jelentkeztek kollégáink. Különösen örvendetes jelenség ifjúságunknak a növekvő érdeklődése a szakbeli technika kérdéseiről s ezzel kapcsolatos ismeretkőrök iránt.

A továbbképző munka „hivatalosan” hétfő délutánonként folyik a Gutenberg-Otthon különböző termeiben, de az itt végzett munkát bőséges házi föladdal tetézik meg szorgalmas résztvevőink, úgyhogy némelyik derék kollégánk húsz-harminc órát is tanul és gyakorolgat egy-egy héten. Mentől jobban belemerül így a tanulmányaiba: annál nagyobb kiterjedésűnek s annál nehezebben kimeríthetőnek látja Gutenberg apánk művészetét.

A nyomdász horizont eme tágulásán fordul minden. Mentől nagyobb területet tudunk belátni a sokszorosító technikák és sokszorosító művészetek birodalmából: annál hatalmasabb hullámokat vet lelkünkben a tanulás és tudás ambíciója, s annál bensőségebben érezzük kötelelességeinket a nyomdaipar és a nyomdásztestvérség iránt.

A Gutenberg-Otthon egyik teremében Dukai Károly irányításával az ólom- és linoleumlemezek metszése gyakorlódik. Ez a technika pompás készség az olyan nyomdász számára, aki ért valamit a rajzoláshoz, azonfölül pedig alapos ismeretei vannak a betűszedői esztétika és meszterfogások köréből. Az ilyen nyomdász a metszés készségének birtokában akármelyik kis nyomdában is elismerésre méltó dolgokat produkálhat, s különösen a reklámos nyomtatványokat illetően napról napra újabb meglepetésekkel léphet főnöke és a megrendelő publikum elé. Éppen ezért ennek a

technikának elsajátítása elsőrendű fontosságú a törekvő hirdetés-, merkantilis- és akcicens-szedőre nézvést. Az e tancsoporton fölhasznált nagymennyiségű ólomlemez a Világosság-nyomda igazgatósága áldozatkészségének köszönhető.

Más termekben nyomtatványtervezéssel, vázlatozással foglalkoznak tancsoportjaink tagjai. Wanko Vilmos kollégánk, illetőleg betegsége idején helyettesítője, Horváth Ferenc most a hirdetések szedését tanítja, az ennek során fölmerülő tömérdek tudnivalóval. Az október 26-i tananyagot szűkre fogva meg is találhatjuk lapunknak ebben a számában, a 190–192. oldalakon. Spitz Adolf a régi idők neves mesterszedője; tancsoportjának munkaköre felőleli a merkantilis és akcicens szedést, fő-fő figyelmet fordítva mindenütt a pontos vázlatozásra és a tipografikus anyagokhoz való alkalmazkodásra. Kun Mihály kollégánk munkacsoportján a tipografikus látáshatár utat keres a grafikus művészetek szabadabb tájai felé. E csoport főleg a reklámos nyomtatványok tervezésének és a modern könyvművészetnek a problémáival viaskodik.

A vázlatkészítő csoportok meg az ólom-metsző csoport munkássága hatalmas kvótával van képviselve a Grafikai Szemle mellékletei között. Borítékunk is jobbára e csoportok valamelyik tagjának agybeli és kézi munkája.

E gyakorlatias tantárgyak mellett nagy súlyt helyezünk a magyar nyelv és helyesírás tanítására is, amely valamikor teljesen elhanyagolt része volt a nyomdászati szakmunkának. Pedig ennek az ismeretkörnek a buzgó művelése sokkal fontosabb a betűszedőre nézve, mint azt közönségesen gondolják. A nyomdász nem lehet hivatott, jó tolmácsolója az író gondolatainak, ha a kéziratot – amely a helyesírási finomságok tekintetében majd mindig fogyatékos – nem tudja hibátlanul ólomba átvinni. A magyar nyelv ortográfiája pedig egyéb nyelvekéhez képest hallatlanul nehéz, s még több-évtizedes gyakorlatú korrektorok számára is bőven akad benne kemény dió. Ez tette szükségessé, hogy a továbbképző tancsoportok mindenikén foglalkozunk a nyelvi és helyesírási kérdésekkel, még pedig kiegészítő tantárgyképpen, s a többihez hasonlóan: könnyen megérthető és teljesen gyakorlatias alapon.

A szakbeli továbbképző tancsoportokon való részvételt állandóan nyitva tartjuk az érdeklődők részére, de természetesen csak Könyvnyomdai Munkások Egyesületének tagjairól lehet ebben a tekintetben szó. Jelentkezés ideje: minden hétfőn délután 3 órától kezdve.

Az új betűk meg a gépmester

A betűk elkészítése olyan művészi munka, amelynél a művészi elképzelésnek és tudásnak mindig tág tere nyílt. Minden kor kitermelte a maga jellemző stílusát, és a betűöntődék tömegesen ontották a piacra a legkülönbözőbb alakú betűfajokat. Az újabb és újabb stílusirányzatok pedig a díszítő elemek tömegeit hívták elő.

Jó betűtípus csak az lehet, amely a művészi célok tökéletes elérése mellett a gyakorlati szempontokat is figyelembe veszi. Hiába dúsulunk tehát örökbecsű dolgokban, azok értéke soha nem lehet teljes, ha a gyakorlati célok megvalósítását is nem igyekszünk betölteni. Az a kérdés tehát: hol is lehetne új betűtípusainkon gyakorlati javításokat eszközölni. Felelet: a betű síkján.

Próbáljuk ezt az állításunkat példával megvilágosítani. A gépmester beemel nyolc kvart oldalt, mondjuk, hogy éppen egy hajózási vállalat prospektusát. A betű vadonat új, teljesen egészséges, mert még nem látott gépmestert és „klopfholc”-ot; lénia, stég is, egyszóval minden új. Minden ragyog és minden nyomtatótényező a legminuciózusabb pontossággal egyenletes magasságú. A nyomtatógép szintén legújabb típusú, csiszolt nyomóhengere a milliméter századrészére is reagál, egyszóval minden pontos, minden egyenletes.

A gépmester beemel, revíziót készít, azután készít még egy levonatot és előveszi az ollót és a kést és elkezd – mit kezd el? – egyengetni! Vajjon mit egyengethet és mi dolga van neki ezen az új anyagon? Hiszen minden új és egyforma síkban van!

Csak amikor a nyomtatott ívet megfordítjuk a hátuljára, akkor tűnik ki, hogy az összes finom léniaikat egyszer ki kell vágni, ugyancsak az összes mínuszokat ki kell irtani, ami jó egy órát vesz el. Aztán jobban megnézve az ívet, azt tapasztalja gépmesterünk, hogy a kövér léniaikat és kövér sorokat egy-egy flórpostával fel kell erősíteni, sőt a vastagabb 3–4 cicerós sorok még két lap flórpostát is kérnek ugyanakkor, amikor az ugyancsak 3–4 cicerós túlfinom vonalú betűt esetleg ki kell vágni. A gépmester tehát a vadonat új anyagával és gépével esetleg csak jó másfélórai egyengetés után indulhat. A nyomóhengere persze a rárakott egyengetés folytán elveszti gömbölyűségét és plasztikussá válik, ami a gyűrődésnek, a „falc”-nak melegágya és az ingadozó regiszter előhírnöke.

Mit lehetne itt tenni, hogy ez a kérdés racionálisan meg legyen oldva? Nem-e

lehetne ezt oly módon megoldani, hogy hagyjuk meg a nyomóhengert gömbölyűnek és alakítsuk át a nyomtatótényezőket, a nyomóformát plasztikussá? Elvégre ha azt a vastag, kövér betűfajta két flórpostával állandóan fel kell erősíteni – mégpedig 10–15 éven keresztül, mely idő alatt a gépmester sok ezer pengőt „curichtol” bele –, miért ne lehetne azt a betűfajta mingyárt ezzel a két flórpostával magasabbra készíteni? És miért ne lehetnének a finom léniák, meg a mínuszok és hasonló nyomtatótényezők annyival alacsonyabbak, hogy ne kelljen azokat állandóan kivagdosni? Jól-lehet elődeinknek a régi rendszer jó volt, a mai viszonyok között azonban ezen változtatni kellene.

A német gépmesterek Nürnbergben kongresszust tartottak, hogy megoldják az egysegés egyengetés kérdését. Azt hiszem, hogy ezen a téren a hazai nyomdák egy része megelőzte a németeket. Ezeknél ugyanis egyáltalában nem egyengetnek; ebben aztán egységesek!

Ezek után próbáljunk meg még egy elméleti lépést tenni ezen a területen. Valamely háromcicerós kövér római egyes számnál például igen jól észrevesszük, hogy a betű bajuszai, segédvonalai már átnyomják a papirost, míg a közepét a betűnek az új betűnél is alá kell rakni, ami aztán idő előtti gyors kopást idéz elő. Szinte magától bukkan fel az a kérdés, hogy a sok és drága egyengetés helyett nem-e lehetne a betűk felső síkját plasztikussá tenni? Miért ne feküdhetnének a betűknek hajsálvonalai mélyebben és a vastag vonalai pedig magasabban?

Nem lennék tárgyilagos, ha nem térnék ki arra, hogy a normalizálás idejében a németek Din-bizottsága foglalkozott ezzel a kérdéssel, de az eredmény csak annyi volt, hogy megállapították: a finom lénia hány század milliméterrel legyen alacsonyabb, mint a többi nyomtatóidom.

Mi, gépmesterek, mégis igyekezzünk ezt a kérdést, bár jórészt magunkra hagyatva, megoldani. Ugyanis a jó gépmester „racionalizál” – ha ugyan idő jut rá –; például azt a szedésoldalt, amelyből történetesen 16 öntvény fog készülni: elkéri, aztán a vastagabb sorokat a szedés alatt rakja alá egy-egy jó erős papirossal. Az eredmény meglepően jó. Az a tapasztalásunk, ha egy-egy ilyen vastag sort matricázás előtt – a szedés alatt – alulról egyszer aláakunk, az többet ér, mint ha fönt a nyomóhengeren háromszor tennők azt.

Egy másik fontos része az ilyen előmunkálatnak, hogy öntés előtt a gépmester elkéri a matricát és annak a hátán előegyenget; kirakja ugyanis az egyes, rendszerint erősen nyomtatódó részeket, a finom és pontozott léniákat, egyedül álló sorokat jó vastag, 70–80 kg-os papirossal. Az egész művelet egy negyedóra alatt megvan, s egy 70 : 100-as formánál 25–30% időmegtakarítás is elérhető vele. Ilyesmiben áll az igazi racionalizmus.

A gépmester ügyes-bajos dolgain bizony igen sokat segítene, ha minden ilyen munkát az öntődébe-adás előtt vele is megbeszelnének. Sajnos, erre nem mindenütt kerül rá a sor. A gépmester egyszerűen kézbe kapja az ő tizenhat öntvényét, mormog valamit, amit a papiros nem bír el, aztán egyenget és egyenget az öntvény alatt és a nyomóhengeren, miközben ott járnak körülötte az arra hivatottak órával a kézben, a munka pedig nem megy úgy, ahogy kívánatos volna és nem megy úgy, ahogy kellene is mennie. Mi tehát a konzekvencia? Ha a racionalizálást reális területre akarjuk átvinni, akkor ezen a területen is – mint mindig és mindenütt – dolgozzunk össze a gépmesterrel és adjuk meg neki azokat a lehetőségeket, melyeknek segítségével ki lehessen elégíteni mindazon igényeket, melyeket vele szemben támasztanak.

Lakenbach Artúr.

Elmélet és gyakorlat

címmel válaszolt Nánási Gábor, kitűnő bukaresti szakoktató kollégánk az e lapunk júliusi számában megjelent cikkekémre. Elősméri az állításomat; hogy a „ma” gépmesterének jóval több elméleti szaktudásra van szüksége, mint a réginek. Ugyanakkor úgy érzi, hogy nem méltányoltam eléggé a régi gépmesterek szaktudását, védelmükre kel és többek közt ezeket írja:

„A régi elsőrendű gyakorlati szakmunkások egyúttal kiváló elméleti szaktudással is bírtak, amely tudást igazán rejtély, hogy honnan és miként szerezték, de hogy megvolt: az bizonyos. Ebben része volt tán az akkor még lehetséges „valcolás”-nak.”

Úgy van, kedves kollégám, megvolt neki a lehetősége a régi értelemben vett „valcolás”-ra. Országból országba vándorolhatott, s ami a legfontosabb: nemcsak a kilométereket falta, hanem itt-ott megállhatott dolgozni, s így sikerült innen is, onnan is összeszedgetnie bizonyosfokú szaktudást. De meg azonkívül is: volt ideje a munkájához, ráért próbálgatni, kísérletezni; kevesebb különbség is volt akkoriban a géptermekek fölszerelése, a kis és nagy üzemek berendezése között. A négy tanulóesztendő alatt – az akkori követelményeknek megfelelően – tűrhetően megtanulhatta tehát a szakmáját. Ha más kondícióba került, ugyanúgy folytathatta munkáját, ahogy a régi helyén abban hagyta.

Ma azonban más a helyzet: a nagy üzemek rengetegét fejlődtek; új, modern gépcsoportokkal, segédeszközökkel és „racionális” munkamenettel dolgoznak, míg a kis üzemek fölszerelése megmaradt a régiben. Nyomdász az a „nyomdatulajdonos” is, aki néhány kiló rossz betűvel meg egy-két taposógéppel „terjeszti a kultúrát”, de nyomdász a csodagépek sokaságával fölszerelt nagy műintézetek működésének olykor rengeteg szak- és kereskedelmi tudású irányítója is. Ha már az üzemek fölszerelése között is ilv

„ONYX”

NYOMDAFESTÉK ÉS VEGYIPARI K.F.T.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19
TELEFÓNSZÁM: 2-920-74

Gyárt mindennemű mélynyomó-,
offset-, kő- és könyvnyomdai, vala-
mint guminyomó-, rotációs-, sok-
szorosító színes és fekete festékeket

VÁROSI IRODA: BUDAPEST V, TÁTRA U. 6. TEL. 1-231-43

roppant nagy különbséget látunk: mekkora lehet a különbség az ifjú gépmesterek szakmabeli kiképzése között? A zugnyomdák „kitanultjának” meg a prima szakerők által vezetett nagy és közepes nyomdák fõlszabadultjának szaktudása között rengeteg a különbség. Nyomdász ez is, meg a nyomdász nevet viseli az is, de vajjon hogyan vállalhat jobbfajta nyomdában, modern gépi milióban nyugodt lélekkel kondíciót az olyan szaktárs, aki talán megszíról is alig látott még modern nyomtatósajtót, akinek mechanikai ismeretei egyáltalán nincsenek, akinek keze alól klisés nyomtatás még soha ki nem került, akinek szín- és festékproblémái, papíros dolgában való töprengései még nem voltak?

Amint észreveheti, kedves Nánási kollégám, nagy általánosságban két csoportra osztottam a mai gépmester-generációt.

Az egyik csoport: a kisebb és a gyengén berendezett közepes nyomdákban „kitanultak” csoportja, akiknek továbbképzése tekintetében Önnek föltétlenül igaz van. Az ilyeneket csakis gyakorlati módszerrel kell oktatni, mert ezeknek a tanulóéveik alatt elmulasztott tanulást kell pótolniuk. Ez tulajdonképpen nem is annyira továbbképzés, hanem inkább kiképzés.

A másik csoport: a jól berendezett nagyobb és a kitűnő szakerők által vezetett közepes nyomdákban kikerülő, közepes munkaerőből álló gépmestereink csoportja, amely sokat lát, de elméleti magyarázatok híján mégsem érthet meg mindent. Ezek kellő továbbképzés mellett elsőrendűekké nőhetik ki magukat.

Volna azonban a továbbképző tanfolyamoknak egyéb földadata is, olyan, amely nem csupán a legifjabb generáció szakismeretének magasabb fokon való nivelálására szorítkozik.

A speciális gépek, automaták, ívberakók stb. egyre szaporodnak a nyomdáinkban. Különösen a fővárosban olyan sokféle változata dolgozik már a könyvnyomtató sajtóknak és segítő apparátusoknak, hogy a tüzetes ismeretük és virtuóz kezelésük kész tudomány. S mert az e téren való újítások, változtatások, találmányok szinte egymást érik: bizony úgy kezd állni a dolog, hogy aki a kor színvonalát elérő jó gépmester akar maradni, annak holtig kell tanulnia.

Tehát a második csoport megszorodna az idősebb kollégáink egy tanulni vágyó rétegével is. Azt pedig a mai viszonyok között nem is remélhetjük, hogy olyan tanműhelyt tudunk berendezni, hol mindezeket teljesen és kizáróan gyakorlati módon lehetne oktatni. Tucatjával elvégre mégsem lehet drága gépeket beállítani a majdani

Tanműhelybe, s a színes festéket sem lehet majd festékkeverés címén métermázsaszámra elpepecselni. A kizárólagosan gyakorlati munka csak gondolkodás nélkül, gépiesen dolgozó felelőtlen munkások nevelésére volna alkalmas, ez pedig nem lehet célja szakkulturális tevékenységünknek. Sőt ellenkezőleg: jövődöbéli szakiskolánknak nemcsak a tanoncképzés megnyomorítottjain kell segítenie, hanem majd széleskörű alkalmat kell adnia a vezetői állásokat ambicionáló szaktudományos és szakművészeti megnevelésére is. Vagy talán bűnös dolog az ilyes ambíció? Talán jobb nekünk, ha idegenek, nem szakemberek vezetik nyomdáinkat?

Kedves jó Nánási kollégám, szerény véleményem szerint ennek a második csoportnak fejlődését – a mai viszonyok között – elősegíteni főképpen csak elméleti úton lehet. Igen nehéz munkát ró ugyan a leendő szakoktatókra, hogy ugyanazt érzékeltessék, amit tán csak egy nagy és modernül berendezett üzem birtokában tehetnének, de sajna, egy ily egyszerűen berendezett tanműhely egyelőre tán még utópia. A hiánya azonban nem azt jelenti, hogy addig semmit ne tegyünk, hanem mindent bízunk a sorsra és véletlenre. Ifj. Novák László.

* * *

Az „audiatur et altera pars” elvénél fogva közöljük e sorokat is. De – hangsúlyozzuk – a Tanműhely megteremtésében érdekelt fórumok – így a Gépmester-Egyesület vezetősége is – behatóan foglalkoznak a Tanműhely előkészítésének, valamint anyagi és szellemi megszervezésének a kérdéseivel, köztük természetesen az elmélet és gyakorlat arányának fogas problémájával is. Bízunk a helyes út kitapogatását egyelőre csak rájuk. Szerk.

Nyelvi és helyesírási bogarászás

Végefelé járok bogarászásaimnak. Nem azért, mintha nem lenne még sok bogarásznivaló az ortográfia területén, hanem inkább azért, mert félő, hogy ez a rovat unalmassá válik és szaktársaink még annyi figyelmet sem fognak annak szentelni, mint eddig.

Régi panasz, hogy írónk nagy része – nyelvtanaink és nyelvészeink állhatatos tanítása ellenére – gyakran téveszti össze az okhatározót a célhatározóval és ezt legtöbbször szaktársainknak sincs már módjukban helyesbiteni. Példának okáért:

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖNYVKÖTÉSZETI

ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST VI,
DESSEWFFY UCCA 32
TELEFÓN:
1-223-70, 1-271-18

Avégett, amiatt. Az első célhatározó. Azzal is pótolhatnók: abból a célból. Petőfi is azt írta „Befordultam a konyhára” című versében: „Nem is mentem én avégett...” (abból a célból). Tehát hibát ejt a magyar nyelven, aki azt írja: amiatt ment be, hogy lássa, ki van bent. Amiatt okhatározó. Lopás miatt ítélték el. Tehát abból az okból kifolyóan és nem abból a célból. Épígy hibásak a lapoknak azok a címei, amelyek így szólnak: Sikkasztásért öthavi börtönre ítélték, gyilkosságért körözik és így tovább. Az -ért rag is célt határoz meg itt. Nem arra a kérdésre kell a címnek felelnie, hogy miért, mi célból ítélték el, vagy miért körözik, hanem arra, hogy mi miatt, milyen okból. Ezeket a címeiket helyesen így kell írni és szedni: Sikkasztás miatt öthavi börtönre ítélték, gyilkosság miatt körözik stb.

-ok, -ak. Ezt a két többesragot, amelyeket ugyancsak lépten-nyomon tévesztenek egymással össze, inkább nyelvérzék-gyakorlásnak szánom. Az első főnévi többesrag, a második jelzői többesrag. Pl: Ezek harcosok, de amazok harcosok. Az előbbi többesszámú főnév, az utóbbi többesszámú jelző. Emitt állnak az okosok (főnév). A gyermekek nagyon okosak (jelző). Boldogok (jelző), akik hisznek; vannak boldogok (főnév) és vannak boldogtalanok (főnév); gyilkosok (főnévi többes), a trópusi nap sugarai gyilkosok (jelzői többes), vagyis gyilkos módon égetnek. Ebben a teremben fekszenek a lázasok (főnév), ezek a betegek lázasok (jelző); és így tovább: korcsok, (ezek) korcsok; torzok, (azok) tor-

zak stb. Van azonban sok olyan többes -ok rag, amely ezt a ragot változatlanul tartja meg mind a főnévi, mind a jelzői többesben. A -atlan és -latlan végűek mind. Pl: Ők boldogtalanok (jelző), a boldogtalanok (főnév); az ingadozók határozatlanok (jelző), a határozatlanok (főnév) ingadoznak; ártatlanok, vagyontalanok stb.; az ifjak álmatagok (jelző), az álmatagok (főnév) révedeznek stb.

Volna, lenne. Az első a bírni segédige föltételes alakja, a második a lenni segédigéé. Ezeknek az összetévesztése írás-

ban és beszédben olyan gyakori, hogy már fel sem tűnik. Pénzem van, tehát ha pénzem volna a helyes; pénzem lenne hibás. Alkalmam volt, tehát: alkalmam lett volna. Éhes vagyok (éhesnek lenni), tehát ha éhes lennék és nem: volnék; ha sok pénzem volna, gazdag lennék; boldogtalan voltam (lenni), boldogtalan lettem volna; sok pénzem volt, sok pénzem lett volna. Látjuk tehát, hogy a föltételes mód múlt ideje mindenképpen a volna szót vonzza, akár a bírni, akár pedig a lenni igét ragozzuk.

Milícia, de: milic polgárőrség, épügy

mint Brazília, de brazil. Sokszor látjuk így milic. Ez helytelen. A milícia szónál az hosszabbítja meg a második í-t, hogy a két i között mássalhangzó van, mint: revízió, ambíció, Abesszínia, koalíció, intuíció stb. A legtöbb képző mindemellett megrövidíti az első í-t is, amint ez az alább következő példákbl is kitűnik. Az idegen szavak magánhangzó-változásai körül amúgy is nagy a zűrzavar. Ezért – szerintem – csak használhat, ha bogarászásaim függeléként közel kétszáz példával világítom meg ezt a nehéz ortográfiai kérdést. Íme:

Abszolút: föltétlen – abszolutizmus; önkényuralom; adminisztratív – adminisztráció; admirális: tengernagy – admiráltás; agresszív: támadó – agresszivitás; aktív: tevékeny – aktivitás; tevékenység; aktív: vagyon – aktívizmus; tevékenység; alkímia: aranycsínálás – alkímista; aranycsínáló; allegória: képlet – allegorikus; ambíció: becsvágy – ambicionál, ambiciózus; analízis: elemzés – analitikus, analízál; analóg: hasonló – analógikus, de: logikus; anatómia: bonctan – anatómus; anímózus: elfogult – animozitás; anonim: névtelen – anonimitás; apátia: közöny – apatikus; aposztróf: hiányjel – aposztrófál; megemlélt; autó – autobusz, autobiográfia: önéletrajz; avizál: értesít – avizó; ázsól: árfolyam – ázsóltság; üzérkedés; barbár – barbarizmus; bibliofília: könyvkedvelés – bibliofília; Brazília: brazil; cézár – cezarizmus: uralmi túltengés; defilíroz: elvonul – defilé; definíció: meghatározás – definíál; dékán – dekanatus; delírium: öntudatlan állapot – delírál; demokrácia: népuralom – demokrata; demonstrál: bemutat – demonstratív; diaméter: átmérő – diametriális; ellentétes; dilettáns: műkedvelő – dilettantizmus; dilúvium: özönvíz – diluviális; elegáns – elegancia; elégia: költői műfaj – elegikus; emfázis: nyomaték – emfatikus; nyomatékos; empíria: tapasztalat – empirikus; etimológus: szófejtő – etimológikus; etimológia – etimologizál; explózió: robbanás – explozív; robbanó; extrém: túlzó – extremitás; feudálizmus: hűbérrendszer – feudális; filharmónia: zenekedvelés – filharmonikus; filozófia: bölcsészlet – filozofál; formális – formallítás: alakosság; fotográfia – fotografikus; fotografál – fotografus; föderális: szövetségi – föderalizmus; funkció: működés – funkcionál, funkcionális; fúzió: egyesülés – fuzionál; galván – galvanizál, galvanikus; generális – generalissimus; fővezér – generalizáció: általánosítás;

galáns – galantéria; germán – germanizál, germanizmus; németes; gimnázium – gimnazialis, gimnasztika; testgyakorlás; harmónium – harmonika, harmonikus; harmónia – harmonizál; hipnózis – hipnotikus, hipnotizál; hipotéka: jelzálog – hipotetikus; föltételes; história: történet – historikus; hisztéria: idegbaj – hisztérikus; humánus: emberi – humanitás, humanista: emberbarát; idióta: bárgyú – idiotizmus; illúzió: csalódás – illuzórius; csalóka; immúnis: mentes – immunitás, immunizál; imperátor: császár – imperialista, imperializmus: hatalmi törekvés; impresszió: hatás – impresszionista; incidentális: véletlen – incidentaliter; ötletszerűen; indigéna: honosított idegen – indigenitás: honosság; individuális: egyéni – individualitás; internacionale – internacionalizmus; intoleráns: türelmetlen – intolerancia; ironia: gúny – ironikus – ironizál; irreális: nem valószerű – irrealitás; kabín – kabinet; kalligráfia: szépírás – kalligrafikus; kalória: hőegység – kaloriméter; melegségmérő; kanális – kanalizáció; kannibál: emberevő – kannibalizmus; kánon: egyházi jog – kanonizáció: szenttéavatás; káosz: zűrzavar – kaotikus; kapilláris: hajszálcsöves – kapillaritás; kapitális: tőke, pompás – kapitalista; katalógus – katalogizál; katasztrófa – katasztrófális; kategória: csoport – kategorikus; határozott; kiló – kilogramm, kilométer; klerikális: egyházi – klerikalizmus; kolléga – kollegialitás, kollegiális; kolónia: gyarmat – kolonialis; komótos: kényelmes – komotizál; kompánia: társaság – kompanista; koncesszió: engedmény – koncesszionál; kondíció: föltétel, állás – kondicionál; konfesszió: hitvallás – konfesszionál; konstitúció: alkotmány – konstitucionális; kontremín: tőzsdéi művelet – kontremínál; kordialis: szíves – kordialitás; korrepetíció: ismétlés – korrepetitor; kreten: bárgyú – kretinizmus: veleszületett hülyeség;

kronológia: kortan – kronologikus; időrendi; krudélis: kegyetlen – krudelitás; kultúra – kulturális; kúriai – kúriális: hivatalos (stílus); legális: törvényes – legallítás; legitím: törvényes – legitimáció; igazolvány; liberális – liberalizmus; litográfia: litografál – litográfus; lojális: hűséges – lojalitás; lokális: helyi – lokalitás, lokalizál; malícia: rosszkészség – maliciózus; matéria: anyag – materializáció; anyaggérválás; anyaglasság; materiális: anyagi – materializmus; anyagosság; melódia: dallam, melódikus – melodráma; memória: emlékezet, memorizál: betanul; mentális: elméleti – mentalitás: gondolkodásmód; metódus: módszer – metodista; szekta; mikroszkóp: nagyítóüveg, de – mikroszkópikus; milícia: milic; miniszter – minisztérium; minuciózus; pontos – minuciózítás; misszió: küldetés – misszionárius: hitterítő; monológ: magánbeszéd – monologizál; monopólium: egyedárúsítás – monopolizál; morális: erkölcsi – moralista: erkölcsbíró; motor – motorikus; muníció, munición – municionális: törvényhatósági; narkózis: bódultság – narkotikum; bódítószert; naturális: természetes – naturalizmus; normális: szabályszerű – normalizál: egyformává tesz; orientális: keleti – orientalista; originális: eredeti – originallitás; ortográfia: helyesírás – ortografikus; parlamentáris – parlamentarizmus; paródia: tréfás utánzat – parodizál; partikuláris: részleges – partikularizmus; passzív: szenvedő – passzivitás: tértelenség; patrióta: hazafi – patriotizmus, patriotikus; patrónus: védőszent – patronázs: védelem; penzió: nyugdíj – penzionál; perfekció: befejezés – perfekcionál; petíció: folyamodvány – peticionál; poláris: sarki – polarizáció; pornográfia: trágár irodalom – pornografikus; pozitív: állító – pozitívizmus; filozófiai rendszer; polémia – polemizál, polemikus;

populáris: népszerű – popularizál; preparátum: készítmény – preparandia: tanítóképző; presszió: kényszer – presszionál; erőszakol; privát: magán – privatizál; prima: legjobb, elsőrendű – primadonna; primás – primér: elsődleges; probléma – problematikus: kétséges; produktív: termékeny – produktivitás; profán: szentségtelen – profanáció, profanizál; professzió: hivatás – professzionista: hivatásos; progresszív: haladás – progresszivitás; prohibíció: eltiltás – prohibítív; prokúra: meghatalmazás – prokurista: cégvezető; proletár – proletarizmus; promóció: avatás – promoveál; prostitúció – prostituál; protestáns – protestantizmus; provízió: provizórium: ideiglenes állapot; ráció: okosság – racionális: észszerű, racionalizmus; radikális: gyökeres – radikalizmus; rádió: radioaktív: sugárzóképes – radioaktivitás; reakció: visszahatás – reakcionáris; elmaradt, haladásellenes; reális: valószerű – realista, realizmus: valószerűség; rekvizíció: beszerzés; – rekvizitum: felszerelés; relatív: viszonylagos – relativitás; restitúció: helyreállítás – restituál; rétor: szónok – retorika: szónoklattan; revízió: átvizsgálás – revizor; revolúció: forradalom – revolucionárius; rígorózus: szigorú – rígorozítás: szigorúság; rivalis: versenytárs – rivalitás; román – romantizmus; szecesszió: elszakadás – szecesszionista; szociális: társadalmi – szocialista; szociáldemokrácia – szocializmus; szolidaritás: együttérző – szolidaritás; szubjektív: egyéni – szubjektivitás; szubvenció: anyagi segély – szubvencionál; teória: elmélet – teoretikus; tolerál: tűr – tolerancia: türelem; tradíció: hagyomány – tradicionális; triviális: köznap – trivialitás; virtuóz: művész – virtuozitás; vitális: életbevágó – vitalizmus; biológiai tan.

Herzog S.

Archívum

A Könyvnyomdai Munkások Egyesületének legifjabb szakkulturális Intézménye, a „Nyomdászati Archívum” kezd meggyökeresedni a nyomdászvilág tudatában. Elég gyakran kapunk kollégáinktól olyan írásokat és nyomtatványokat, amelyek többé-kevésbé alkalmasak az egykor talán még számottevő nyomdászati múzeummal fejlesztendő Archívum anyagába való fölvételre.

A Gépmeister-Egyesület legújabbán egy köteg érdekes – részben már ritkaságszámba is menő – könyvet és füzetet adott át Archívumunknak. Nevezetes ezek közül F. C. Gessner Lipcsében 1743-ban megjelent híres nyomdászati szakkönyvének kissé csonka példánya. Ez a könyv is mutatja, hogy már abban a kézsajtós világban is milyen nagyterjedelmű tudomány volt a könyvnyomtatás. Az igaz, hogy a súlypontja akkoriban nem annyira a technikára, mint inkább a nyelvi ismeretekre esett. – Faulmann Károlynak, a világhírű professzorral a szakársunknak jeles munkája, az „Illustrierte Geschichte der Buchdruckerkunst” is benne van a Gépmeister-Egyesület adományában. Faulmann Károly méltán büszkesége volt az ausztriai nyomdászságnak. Bíró Miklós „Nyomdászati Lexikon”-ának adatai szerint Németországban, a Saale melletti Halléban született 1835-ben. 1854-től fogva a bécsi államnyomdában szedősködött. 1861-től fogva haláláig a gyorsírás tanára volt. Van saját gyorsírásai rendszerre, melyet fonográfjának nevezett, s mely a fonetikán alapszik. Monumentális szép könyve a nyomdásztörténet, de híresek a betűtörténetéről írott könyvei is. A nagy nyomdásztudós 1894-ben halt meg Bécsben.

Könyvészetileg érdekesség az a „Polemographia Belgica” című, németnyelvű könyv, amelyet Köln városában nyomtattak még 1613-ban.

Egyéb könyvek és füzetek: Récsy Viktor: „Írás és könyv hajdan és most”; Csernátoni-Ruzicska: „Tótfalusi Kis Miklós”; Ballagi Aladár: „A magyar nyomdászat történelmi fejlődése”; Bóna-Nánay: „Nyomdai kalauz”; Zaka Lajos: „A Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete negyedszázados fennállásának története”; Ruzicska Gyula: „A cinkmaratás”; Löwy Salamon: „Nyomdai vázlatkészítés”; Mitterszky József: „A mértani rajz” (Butkovszky: „Szabadkézi rajz”-ával egybekötve); „Gutenberg-Emlék” (szerk. Berceller Adolf Sopronban 1900-ban); Sennowitz Adolf: „Manlusi János”; Éble Gábor: „Egy magyar nyomda a 18. században”; Augenfild Miksa: „A mesterszedés”; Aigner Károly: „A könyvnyomdászati történetének vázlatja”; Steinhof Károly: „A könyv története” I. rész; Grócz Ernő: „A betűszedés kitéje”; Ruzicska Gyula: „A nyomdászat”; Kiss Zoltán: „A fényképeszteti guminyomás”; Fraknói Vilmos: „Karai László”; Flitinger Károly: „Ötven esztendő” és „Nyomdásztörténelmi térkép”; Fitz József: „Hess András”; Iványi-Gárdonyi-Czakó: „Az Egyetemi Nyomda története”; Kowarik: „A pozsonyi nyomdász-egyesület története”; a németalföldi és a krakkói nyomdászegyesületek történetét tárgyaló könyvek; egy százéves német földrajzi könyv és egy ugyancsak száz-esztendő – Wolff-féle – német Konversationslexikonnak egyik kötete.

Megható emléke a gépmeister kollégák szakmai lelkészedésének az a szakirodalmi kollektív munka, amely „Szakbizottsági Értesítő” címen jelent meg 1905–1904 körül. Jónéhány füzetet kaptunk belőle, egész évfolyamokat azonban nem sikerült összeállítanunk. Talán majd idővel, egyéb küldeményekből pótolva.

Följegyzések

Borítékunkat a szakkulturális munkacsoportok egyik szorgalmas résztvevője, Sztraka Zoltán tervezte. A nyomtatás a Világosság-nyomdában történt.

Nyolc oldalra terjedő szedési és ólommetzes mellékleteinket, valamint a boríték 3. és 4. oldalán levő példákat is, részben Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak neveltjei, részben pedig egyes budapesti nyomdák mesterszedői tervezték. Kiszedésük a Világosság-nyomdában történt.

Szakelőadások. A Fischfach-Társaság október 15-i összejövetelén dr. Bródy László tartott érdekes előadást a Lorilleux-féle naptárpályázat eredményéről. Ugyanott október 22-én Szabó Róbert a „Magyar Nyomdászat” 1888-ban való megalapítójának, Pusztai Ferencnek életét és szakirodalmi téren való örök érdemeit ismertette. – Az Újpest-Rákospalotai Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Társaskörében október 25-én lapunk szerkesztője beszélt a „Nyomdászatról a nyomdászoknak”. Szép bevezető beszédet mondott ugyanezkor Fürth Mór, a Társaskör elnöke.

Ötvenéves nyomdász jubileumok. Négyes ilyen jubileumot ült október 11-én Budapest nyomdászsága. A Világosság-Könyvnyomda Rt. négy alkalmazottja: Deutsch Dávid igazgató, Fürst Vilmos depozitőr, Novák László korrektor és Virág-Weiskopf Jenő gépmeister érte el azt a korhatárt, amely a régi világ nyomdászaival nagyon-nagyon ritka valami volt, újabban azonban – a szociális vívmányok és a higiénikusabb nyomdaviszonyok révén – mind gyakoribbá s megszokottabbá válik. A négy jublans közül Deutsch Dávid harminc esztendeje vezetői szerepet tölt be a Világosság-nyomdában, s ennél fogva természetesen, hogy hatalmas része van e nyomda színvonalának megtartásában és fokozatos emelésében. Biztos szemű, páratlan agilitású, izig-vérig nyomdász; a régi tipográfus-etikának, a mi becsületrendünknek bizávsát elsődrendű lovagjává számítható. Csalhatatlan érzékkel tudja megválasztani munkatársait, s utat, teret enged nekik, amennyire a mai konkurenciában világban a nyomda vitális érdekelt csak engedik. Jórészt neki köszönhető tehát, hogy a Conti uccal nyomdában készülő újságok, folyóiratok, könyvek s összes egyéb nyomtatványok izlés és kiállítás dolgában kimagaslóan és magyar nyomdatermékek átlagából. A nyomdászati szakirodalom is hála van neki köztelvezve, hiszen az ő keze alatt készülnek a Typographián, Grafikai Szemlén, a Nyomdász-Évkönyvön, évi jelentéseken kívül a nyomdász munkásság más nyomtatványai is, ott csinálódott a Grafikai Művészetek Könyvtára 14 kötete, az Egységes Helyesírás stb. stb. Mindeme művek tipográfiai nivósságához közvetlenül vagy közvetve – ügyeszeretével és jóakarattal buzgalomával – nagyban hozzájárult, s reméljük: hozzájárul még soká. – Fürst Vilmos a Világosság-nyomdának kezdettől fogva szorgalmas depozitőre, ami a tájékozódott szakember szemében nagyon sokat jelent. Hiszen látunk már pénzügyileg jól megalapozott nagy nyomdákat is tönkre menni jórészt a depozitőr hanyagsága és hozzá nem értése miatt. Fürst kollégánk virtuóz ismerője a maga föladatakörének, mindentudó, fürge és semmiféle lótasfutás, emelet- és létramaszás nem esik nehezére, ha nyomdai anyag előteremtéséről, készenléiben tartásáról és a munkamenet zavartalanlásának biztosításáról van szó. – Novák László, mint a szaktanfolyamok vezetője és a Grafikai Szemle szerkesztője, külön ünneplés-

ben is részesült az Egyesület és egyes kollégiális körök és csoportok részéről. – Virág-Weiskopf Jenő maga a megtestesült régi nyomdászhumor; néha vasok is egykissé, de mindig jóízű és mosolyra gerjesztő. Szakbeli tapasztalatai pedig egyenes arányban állanak kondíciói számával (igen sokfelé megfordult), s ennél fogva elsődrendű szakérő. Még szakbeli találmányai, újításai is vannak. Ilyen például egy a rotációs nyomtatású napilapok szövegközti autotípiáinak egyenlegességét fölősslegessé tevő találmánya, amely annak idején meglehetősen érdeklődést keltett. – A Grafikai Szemle szerkesztőbizottsága sok szerencsét, erőt és kitartást kíván jubilansainknak.

A Lorilleux-festékgyár ez évben is kiírta a már szinte hagyományossá vált naptárhátrész-pályázatot, melynek népszerűségét legjobban a beérkezett 160 pályamunka igazolja. Október hó közepén ült össze a bíráló bizottság, hogy nehéz föladatának megfelelően a díjakat a legkiválóbb munkáknak odaítélje. A pályázati föltételek szerint a kiviteli módot illetően megkötöttség nem volt. Mind a három sokszorosítóipari főágazat: magas-, sík- és mélynyomtatás területére való megoldásoknak szabad volt a pálya. A bíráló bizottság döntése végső eredményben a síknyomtatású munkának kedvezett. Ezeknek jutott mind az öt díj és a tipográfusok, akik közül valók pedig a múlt évben ugyanezen a pályázaton az első díjakat nyerték, ezúttal látni kézzel távozhattak. Az első díjat (150 pengőt) a „Vadkacsa” jelű munka nyerte, készítői Rottenbiller és Gebhardt, akikről el kell ismerni, hogy komoly művészi kidolgozást nyújtottak és eltalálták a festékgyár részére szükséges szűres reklámhatást. Viszont utólag ezzel a munkával kapcsolatban komoly kifogások merültek fel, a pályázati föltételek megszegését illetően. A második, negyedik és ötödik díjjal jutalmazott munkák érdekesképpen egyöntetűséget mutatnak. Ezek mind nyitott festékdobozokkal törekedtek a színhatás hangsúlyozására. Hasonló ötletű munkák közül elég lett volna talán egyet, vagy legfeljebb kettőt díjazni, annál is inkább, mert festékgyári pályázatnál a festékes doboz már eléggé elcsépelet gondolatnak számít. Újabb eszméket és újabb elgondolásokat vár a szakmai nyilvánosság a pályázóktól. A pályázati munkákat több helyen, így Egyesületünkben is kiállították. Tipográfusainknak a számukra eredménytelen kimenetelű pályázat miatt azonban nincs okuk elkedvetlenedésre, mert tőlük számos olyan teljesítményt láthattunk a bemutatón, melyek szerencsésebb körülmények között könnyen díjnyertesek is lehetek volna. (sz. a. II.)

A könyvkötők szakszervezetének szakmai kiállítását október hó 11-én, vasárnap délelőtt nyitották meg kététi időtartamra. A könyvkötőmunkásság körében is alkalmazni kívánják a szakkultúra hatalmas erejét és kiállítással, szakoktatással törekszik a szaktudás kiemelésére. A kiállításon bemutatásra kerültek a könyvkötőmunkásság különféle kategóriáinak teljesítményei, továbbá az egyes munkamenetek részletezése: olyan dolgok tehát, melyek a nyomdász is közelről érintik, mert hiszen a nyomdász és könyvkötő a munkában igen gyakran egymásra vannak utalva. Legnagyobb kiállítási hatást ért el a Sípöcz Jenő polgármesteri jubileumára, a Székesfővárosi Háznyomda üzemében készült rendkívül művészi értékű díszalbum, melynek fedőlapján csupán a kézíranyozó 11 hétig dolgozott. Számos kiváló művészi teljesítményű munka mellett a könyvkötő gyakorlatias munkateljesítményeit is demonstrálta a nagyszerűen rendezett és igen kiváló erkölcsi sikert

Schmidt Testvérek Nyomdafestékgyár Rt.
 Gyártmányok: Rákospalota, Pázmány ucca 41. szám
 mindenféle könyv-, kö- és offsetfestékek; mélynyomtató- és anilin-gumi-
 nyomtató-festékek; valamint mindennemű nyomtatási segédanyagok.
 Telefonszám: 2-952-85

Jelentő kiállítás, mely a magyar könyvkötőmunkásság magas színvonalú szakmai tudásáról és művészi készségéről tett bizonyosságot. (sz.)

„Kézikönyv a könyvkötők és rokonszakmabeliek részére.” Ilyen című ízléses szakkönyvet adott ki a könyvkötők szakszervezete. A 224 oldalas mű szerkesztője Farkas Sándor. A legértelmesebb dolgozatot „Kézikötés” címmel Balogh László Iparrajziskola művezető írta, aki a legalaposabban tárgyalja az ezzel kapcsolatos munkafeladatokat. További cikkek felölelik a könyvkötészet sokoldalú munkaágazatait és hasznos szakkönyvekkel és útmutatásokkal szolgálnak a tanulmánygyóknak. A szépen kivitelezett szakkulturális könyv a Világosság-nyomda felkészültségét dicséri. – ly.

Levél a gépszederől. Grafikai Szemlének a főltámadása óta sokat és alaposan foglalkozott a gépszeder munkájával. Különös érdeklődésünkre tarthattak számot azok a dolgozatok, amelyekben jeles gyakorlatú gépszeder kollegáink a gépen való tanulás metodikáját igyekeztek megalapozni. Ez bizony elsőrendű fontosságú dolog. Én mindamellett mégsem tartanám elégségesnek, ha a tanuló csak elsőrendű tásztermunkássá képezik ki. Égetően szükségünk tartanám, ha Anyaegetületünk elnöksége a Hirlapszeder-Kör elnökségével karöltve, átültetné magyarra valamely elsőrendű, kitűnően megírt szakkönyvet, vagy egy magyar szakkönyvvel megalapozná egyet, mely érthetően, világosan megmagyarázná úgy a régi, mint a legújabb típusú, a magyar nyomdákban működésben levő szeder gépek minden csínját-bínját, minden kis részecskéjét és azok rendeltetését, hogy a szeder teljesen tisztában legyen gépének szerkezetével, alaposan megismerhesse azt, egybeforhasson vele, ne szoiája, de ura legyen gépének. Szükségesnek tartanám, ha ez a könyv hasznos példák mutató meg, hogy bizonyos, különösen a sűrűn előforduló esetekben miképpen kell a hibákat a baj azonnali fellelő mellett, megjavítani és a gépet a lehető legrövidebb idő alatt újra üzemképes állapotba helyezni. Mert nem minden gépszedernek adatik meg az, hogy jó sorsa olyan helyet jelöl ki munkaterepül számára, ahol szerelő is dolgozik, aki bármilyen akadályt is percek alatt megszüntethet. Adatik olyan helyzet is, hogy az illető egyedül áll, vagy a vidék valamely városában kondicionál. Egy ilyen, mindenre kiterjedő, mindenre alaposan megtanító tanácskönyvet mindegyik gépszeder szívesen megvásárolna. A szerelő kollegáknak sem kellene emiatt aggódni: őket ezáltal semmiféle károsodás nem érhetné, mert végéreményben mégis csak jobb olyan munkatársakkal együtt dolgozni, akik ismerik gépüknek minden alkatrészét és azok rendeltetését. Sokkal ügyesebben tud az ilyen képzett ember gépénél viselkedni. – Kívánatosnak tartanám továbbá, hogy minden gépszeder szaktársam magabiztosan és erősen üljön gépének tásztere előtt, sok időt töltsön el a magyar helyesírás és a tipográfiai szabályok alapos és mélyesége, bensősége tanulmányozásával és ott, hol alkalma nyílik rá, gyakorolja magát a rossz kéziratok olvasásában is. Soha ne törekedjen virtuozitásra, versenyszedésre, hanem állandóan nyugodt „griff”-fel igyekezzen az árszabály előírt kvantumot kvalitatíve is helyesen megszeder. Soha ne gondolkozzon úgy, hogy „ez csak lap, annak így is jó lesz”. Minden szedernek, legyen az bármilyen munka, egyformán szépnek, jónak és hibától mentesnek kell lennie. Ne tanuljon abba bele, hogy a legkisebb kizárás a félnégyzet. Nem. Igyekezzen minden sorát szépen és egyformán kizárni. Azt se higgye el senki, hogy az szedernek számít, melyben a megengedett 3% hiba helyett 30–40% hiba van! Nem. Azt nyomdásznyelven valamé másnak hívják és nevezik. – Az öntudatos, jó nyomdászember szeresse szakmáját, kenyeret, megéheztetését biztosító munkáját, igyekezzen azt mennél jobban megtanulni. Képezze, csiszolja, művelje magát, olvasson sokat, igyekezzen a látottakból, hallottakból mennél többet elraktározni agyában, hogy keze alól szép, jó és nemesveretű munkák kerüljenek ki. A jó gépszeder

szeresse gépét, úgy bánjon vele, mintha sajátja lenne, óvja minden bajtól és ha észreveszi, hogy baja van, igyekezzen e bajt azonnal megjavítani, vagy megjavítani. Ne hagyja a bajt könnyelműen és gondozatlanul az utódnak. Neki is kell annyi idejének lenni. Munkája végeztével ne hagyja ott gépét gondozatlanul. Gondoljon arra is, hogy az a kolléga, ki utána leül, éppen annyi ideig dolgozik és éppen olyan intenzív munkát követelnek tőle is, mint elődjétől. Miért legyen az kénytelen az ő megszabott idejében elődje gondatlanságát jóvátenni, hanyagságát rendbehozni? Gépét tisztán hagyja el vagy adja át. Ne hagyjon szanaszét ékeket, mert arra az utódnak csakúgy szüksége van munkájához, mint neki. Ha ék vagy matrica leesett a földre, nyugodtan vegye fel, törölje meg; ez a kis löd nem fog megszedendő n-jel rovására menni. Kézimatraca-szekerénykét tartsa tisztán, ne tőrjön meg benne oda nem való dolgok. Kézimatrícát használhat után rakja szépen vissza, mindenket a maga helyére. Mert: rend a lelke mindennek! Weisz Rezső.

Írjunk és beszéljünk magyarul. Tiltakozott az Erzsébet sugárt megépítése ellen, mert nem horizontális, hanem vertikális utak megépítésére van szükség. (Órlási derűtség.) Fenti sorokat a képviselőház üléséről szóló tudósításban olvastam egyik honatyai felszólalása keretében. Mint a tudósításból is kitűnik, a néhány szó írásai derűtséget keltett a jelenvoltak körében. És méltán. Olyan helytelenül használta ugyanis a felszólaló a horizontális (vízszintes) és vertikális (függőleges) idegen szavakat, hogy csak derűt kelthetett vele. Nem lehet tudni: mit akart mondani. – A hősök vasárnapján halottam a következőket: „X. olyan szépen van dekoltálva és mégse vitéz.” – Ezekhez hasonló példákat vég nélkül lehetne felsorolni, de elég ebből ennyi is. Ha gondolkodunk egy kicsit, arra a megállapításra jutunk, hogy az ilyen elszólásokért részben felelősek írónk, de különösen újságíróink, akik különös szeretettel használják az összes európai nyelvekből való idézeteket és egyes nem magyar szavakat. A mai magyar újságokban megtalálhatjuk az összes élő és holt nyelvek válogatott kifejezéseit. Pedig az esetek túlnyomó többségében a használt idegen szavak helyett írhatnának megfelelő jó magyar szót is. Csodálatos, hogy mégis mind általánosabbá válik nyelvünknek, lapjainknak a nép számára való érthetelenné tétele. Talán azért van ez, mert az idegen kifejezések használata bizonyos műveltség látszatát kölcsönöz beszédünknek, frásunknak. Éppen írónkunk kellene harcot indítaniok minden idegenszerűség ellen, mert legelső sorban az ő érdekük és dicsőségük lenne a tiszta magyar irodalom. Ha tovább is így haladunk ezen az téren, nem sokára nem lesz magyar újság, hanem valamé lehetetlen nemzetközi nyelven jelennek meg hazánkban a nyomtatványok. – Nemcsak az egyszerű, tanulatlan ember akad el sokszor az idegen kifejezések útvesztőiben, de annakid-jén, mikor a Máv-nál fizetéscsökkentés volt, egy vasúti tiszt – akinek tudvalevőleg éreltségi, bizonyítványt kell felmutatnia alkalmazásakor – azt kérdezte tőlem, hogy mit jelent az, hogy progresszív és nem lineáris lesz a fizetéscsökkentés? Pedig milyen szépen ki lehetett volna fejezni magyarul is, hogy nagyobb fizetéseknel magasabb százaléku lesz a csökkentés. – Vagy miért használják a pesszimista és optimista szavakat, mikor ezekre néhány éve éppen egy tanárember talált a „borúlátás” meg „derűlátás” szavakban igen jó magyar kifejezéseket? Vagy mi szükség van a generáció, konzolidáció, organizáció, perszonalitás, individuális, permanencia, differencia, prospektus, hangár, dekrétum, temperamentum, relatív, tradíció, korporáció, akció, aukció, protekció, centralizáció, restauráció, impresszió, dezignált, kombinált, konkrét, szektál, deklamál és a jó ég tudná felsorolni milyen idegen szavak használatára akkor, mikor ezek helyett mindenkor alkalmazhatnánk nagyon jó magyar kifejezéseket is? – Még bántóbbak a félig magyar, félig idegen kifejezés módok, pl exportminőség, transzferalap, kultúrember stb. stb. Jó lenne, ha írónk komoly harcot

indítanának a magyartalan írásmód ellen, hiszen van a mi gyönyörűsége nyelvünknek bőséges szókincse s találhatnak kifejező, jó magyar szavakat, amelyeknek alkalmazásával zamatos, széphangzású, igazi magyaros mondatokat szerkeszthetnek. Van a sírásra, bánatra, van az öröm kifejezésére, sőt (itt írhatnám: horribile dictu) még a káromkodásra is jó magyar kifejezésünk, tehát még mérgünkben sem kell a szakramentumot emlegetni. Hagyják meg az idegen kifejezéseket a szaklapoknak, ahol úgysem mellőzhetik egyelőre azokat, de még itt is vigyázzanak tudósaink, hogy szigorúan csak „terminus technicus”-okat használjanak, egyébként itt is törekedjenek magyarul írni. Erdélyi József II.

Az „optofon”. Egy Ban nevű professzor a minap bemutatta az angol tudományos társaság előtt „optofon”-nak nevezett új találmányát, amelynek segítségével a vakok bármely könyvet folyékonyan olvashatnak. A készülék láthatatlan sugart vetít a betűkre, s a sugár fényérzékeny lemezt hozva működésbe, bizonyos hangjelzéseket idéz elő a világtalan fülére kapcsolt fejhallgatóban. Mindegyik betűnek más-más hangjelzés felel meg. A jeleket igen rövid idő alatt el lehet sajátítani és a világtalanok éppoly gyorsan olvashatnak a készülékkel, mint az épszeműek.

Könyv és újság. A világ legszenvédélyesebb újságolvasója csak néhány százalékát tudná elolvasni annak az újságtömegnek, amely napjában a világon megjelenik. Ha tényleg minden lapba bele akarna mélyedni, akkor a világ összes nyelvét kellene értenie és huszonöt ezer órára megismerkednie a világgal. De a hirdetés rész természetesen ki kellene hagynia, mert akkor még ennyi idő alatt sem lenne készen. – A moszkvai városi tanács elhatározta, hogy a nagy városi könyvtár számára másfélmillió rubel költséggel új épületet emel, amely kilencmillió kötet befogadására alkalmas. Moszkva városi könyvtára, amely a régi városi könyvtárból és a forradalom után kisajátított számos nagy magánkönyvtárból áll, jelenleg hat és félmillió kötetet foglal magában. Ezek között nem kevesebb, mint kilencvenezer az inkunábula, vagyis őnyomtatvány. Különösen értékesek az oroszországi illusztrált kéziratok, amelyek nagyrészt főúri családok gyűjteményeiből kerültek a szovjetvárosi könyvtárba. – Oroszországban senkinek nem szabad már ezentúl külföldi lapokat olvasnia, sem könyveket vásárolnia anélkül, hogy előbb engedélyt ne kért volna erre. Ilyen engedély kiadásához előbb több kérdőív kitöltése és egyéb formalitások szükségesek. – A nagy példányszámok történetében sem minden napos az a példányszám, amit egy tizenöt kötetre tervezett és alapvetőnek szánt történelmi munka ért el Oroszországban. „A polgárháború története a szovjetunióban”: ez a címe a munkának, amely a múlt év végén 300.000 példányban jelent meg és hamarosan elfogyott. Utólag most egy 100.000 példányra rúgó pótkiadás jelent meg. A további nagy keresletre figyelemmel, olcsó kiadásra készülnek 500.000 példányal. – Amerikai kéziratárveréseken újabb rekordárakat értek el. Sessler philadelphiai műgyűjtő az Anderson-műcsarnok árverésén 28.000 dollárt fizetett Shakespeare művelnek egyik fólió-kiadásáért, míg Shakespeare költeményeinek 1640-ben megjelent Cotes-kiadású kötetéért 3900 dollárt fizettek. Rosenbach dr. a híres amerikai kéziratgyűjtő Milton „Elvesztett paradicsom”-ának első kiadásáért 17.400 dollárt és Washingtonnak az amerikai törvényhozáshoz intézett néhány leveléért 9800 dollárt fizetett. A Read-féle könyv- és kéziratgyűjtemény 485 darabja 118.194 dollárért kelt el. – A könyvgyűjtők érdeklődése most egy új zelandi város magánkönyvtára felé irányul. Ebben a magánkönyvtárban számos értékes könyvkézirat van, így többek között id. Dumas sok kézírata. Frank Reed tulajdonában vannak ezek a rendkívül ritkaságok. Frank Reed tizenkétéves korában jött atyjával Újzelandba s az utóbbi években nemzetközileg ismertté vált a neve, mint híres könyvgyűjtő. Újzeland újlásztól egyébként is a könyvbarátok para-

dicsoma. Így például a számos ismertebb könyvtár közül Újzéland egyik városában őrzik az Auckland Public Library gyűjteményét, amelyekben különösen értékes Shakespeare-kiadások vannak. Sok egyéb híres könyvritkaság is van újzélandi könyvtárakban. – A könyvtárosoknak nagy gondot okoz, hogy gyakran a legdrágább könyveknek és kéziratoknak a papírosa sem állja az idő viszontagságait. Az ötmilliókötetes newyorki városi könyvtár újabbban egynegyvened milliméter vastagságú, átlátszó, tartós és hajlékony acetil-cellulózlemezekkel, vagy vékonyrétegű fémbevonattal (shoopolásnak nevezett eljárással) próbálja meghosszabbítani a gyorsan pusztuló papíroslapok élettartamát. Bevonás előtt a papírost gázok hatásának teszik ki, hogy a benne esetleg tananyagot tartalmazó, mikroszkópius kicsinyiségű különböző élősdiek elpusztuljanak.

Az oxfordi papíros. A szép könyvek minden barátja szereti és csodálja azt a hajszálvékony, de amellett szívós és soha nem sárguló papírost, amelyre Anglia legelőkelőbb könyvkiadó vállalata, az Oxford University Press, a nagy Encyclopaedia Britannicát és az angol bibliákat nyomtatja. Ennek a papírosnak a titkát egyetlen versenytársát sem tudta idáig megfejteni. A története ennek a papírosnak a következő: Körülbelül száz évvel ezelőtt egy oxfordi diák Indiában élő nagybátyjától néhány kilogramm rendkívül finom papírost kapott, amelyre néhány tucat bibliát nyomattak, amelyek ma a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. A papíros elfogyott, utánpótlás nem volt és az angol papírosgyárak évekig tartó kísérletezés után lemondtek arról, hogy hasonló papírost állítsanak elő. 1875-ben azonban az egyetemi nyomda igazgatója újból felvette a kísérletezést és sikerült is ezúttal a fejlettebb vegyi tudomány segítségével ezt a híres papírost előállítani. A gyártás titkát azonban nem ismeri csak három ember, akik megesküsznek arra, hogy ezt a titkot soha el nem

árulják. Még a munkásokat is megesküzték, akik egyébként is csak az előállítási módszernek egyetlen részletét ismerik és az angol becsületre jellemző, hogy hatvan év alatt senki sem árulta el ezt a titkot, bár amerikai könyvkiadók százezrekért igérték érte.

Hatvannyolc-féle ábécé Oroszországban. Egy orosz nyelvészeti bizottság most véglegesen megállapította az Oroszországban használatos nyelvek ábécéjét. Az ország területén 68 különböző nyelvet beszélnek, de ezek között vannak természetesen egész kis népek nyelvei is. Most ezeknek az ábécéjét és véglegesen megállapított helyesírását állították össze, sőt mind a 68 nyelv számára külön gyorsírást is teremtettek.

Remekírók a nyomdászatról. Az Irodalomnak éltető eleme a nyomdászat. A gondolat szárnya béna volna a piciny ölbetűk adta motor nélkül. A nyomdászat jelentősége, története, sőt technikája mindenkor élénken foglalkoztatta minden nemzetek irodalmának nagyjait, s írásaikban gyakran akad nyomdászati szakszempontból is fölőtte érdekes anyag. A franciák nagy írója, Balzac Honoré (1799–1850) például a maga regényeiben olyan hű tükröt tárt elénk a száz esztendő előtti párizsi nyomdászok egyéni életéről, aminőt a legalaposabb szaktörténelmi munkákban semigen találunk. Ő maga is nyomdász volt egy időben. Még betűöntője is volt. „Scènes de la vie parisienne” című regénysorozatának nyomdászember hősei is vannak, s ezekben a kötetekben megjelenik előtűnk a három-négy emberöltő előtti francia kollégák bújá-baja, humora és vidámsága. Őtöle tudjuk meg például, hogy miképpen tréfálkoztak egymással a szedők és a nyomtató munkások. A nyomtató munkás a szedőt „majom”-nak (singe) nevezte ennek azért a sok apró mozdulatáért, amellyel a betűket a betűszekrény apró rekeszeiből előkapkodja. A szedők viszont úgy találták, hogy a nyomtató munkás mozgása a sajtótól a festékartóig s vissza, meg amikor a taligát

meghajtja, a tégelyt leereszti stb. stb.: nagyon hasonlít a ketrecbe zárt medve (ours) mozgásához. Ez a két elnevezés: a „singe” meg az „ours” aztán meglehetősen általános lett nyomdász körökön túl is. Hogy itt-ott még ma is használják: Balzac érdeme, aki nélkül némely régi tipográfusi szokás emléke feledésbe merült volna. – Gyakran megemlékezik Balzac a régimódi papírosgyártásról, a hajdanai tudós korrektorkról stb. is. Némely erre vonatkozó adalékát a következőkben adjuk: „A császárság bukása, vagyis 1814 után csaknem általánossá válik a pamutvászon használata, mert ez az anyag aránytalanul olcsóbb, mint a cérnavászon. Ez idő szerint a papíros még olyan rongyokból készül, amelyeknek len és kender az anyaga, de ezek az alkatrészek igen drágák és ezek a magas árak akadályozzák azt a föllendülést, amelyet a francia sajtónak szükségképpen vennie kell. A papíros előállításához szükséges rongytermelését nem lehet fokozni. A rongy a vászonfogyasztás terméke, amelyből az ország lakossága mindig csak bizonyos meghatározott mennyiséget szolgáltat. Ez a mennyiség nem növekedhet, csak a lakosság lélekszámának gyarapodásával. Ha tehát a papírosgyártás anyagszükséglete túllépi azt a határt, amelyen túl a mai Franciaország több rongyot már termelni nem tud, mondjuk esetleg kétszeresen, sőt háromszorosan is: akkor elkerülhetetlen, hogy új anyagot vezessenek be a papírosgyártásnál, miután a papírosáraknak alacsonyoknak kell maradniuk. Ez okozná az egyik szűz tény az alapja, amely itt játszódik le a szemünk előtt. Az angoulêmei papírosmalmoknak, amelyek egyedül állítanak elő ma még lenvászonból készült papírost, meg kell érniük azt az időt, amikor félelmetesen növekvő arányokban szorítja ki a pamut a vásznat a pépből. – A papírost, amely nem kevésbé csodálatraméltó ipari termék, mint a könyvnyomtatás, aminek létfeltétele, Kínában már régóta ismerték, mielőtt a kereskedelem

JORILLEUX CH. ÉS TÁRSA RT.

KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉKGYÁRA
IRODA: BUDAPEST IV,
FERENC JÓZSEF RAKPART 27
GYÁR: BUDAFOK
TELEFÓN: 2-696-35, 2-697-78

földalatti csatornán át Kiszásziába került, ahol 750 körül már használtak a hagyományok szerint papírost, amely foszlányokra tépett és péppé főzött pamutból készült.

Az elviselhetetlen áru pergamen pótlásának szükségessége a bombyx-papírostól (ez volt a neve a keleti pamutpapírosnak) némely utánzási kísérletek során a rongypapírosra vezetett, amelyet egyesek szerint görög menekültek találtak fel Baselben 1170-ben, mások szerint egy Pax nevű olasz 1301 körül Padovában. Így tökéletesedett a papírosgyártás lassan-lassan anélkül, hogy sokat tudnánk róla, annyi azonban bizonyos, hogy már VI. Károly alatt főztek Párizsban papírospépet játékkártyák előállításához. Midőn a halhatatlan Faust,¹ Coster² és Gutenberg³ a könyvet feltalálták, a papírműves mesterek, akik mint e korszaknak annyi művésze, ismeretlenek maradtak, a könyvnyomtatás céljához idomították a papírosgyártást. Ebben az oly hatalmas élet-erőktől duzzadó s egyben gyermeki hitű tizenötödik században a különböző papírosfajok elnevezései éppen úgy magukon viselik a kor naiv bélyegét, mint azok a nevek, amelyeket a betűtípusoknak adtak. Így a szőlő-papíros,⁴ a jézuspapíros,⁵ a nagyívű galambdúc-papíros,⁶ a fazékpapíros,⁷ a paizspapíros,⁸ a kagyló-⁹ és a korona-papíros¹⁰ nevüket a szőlőfűrtől, a Megváltó képétől, a paizstól, a kagylótól és a koronától kapták, amely vízjelként az ív közepére volt nyomtatva. Napoleon alatt sást nyomtattak az ívre vízjelnek, amiltől a térkép-nagyságú ív¹¹ a „grand-aigle” (nagy sas) nevet kapta. Épigy nevezték el a betűtípusokat cicerónak, ágostonnak,¹² nagy kánonnak a misekönyvekről, a teológiai iratokról és Ciceró beszédeiről, amelyekhez először használták ezeket a betűnagyságokat. Az úgynevezett „italique” betűtípust¹³ Aldo találta fel Velencében.

A géppel gyártott papíros föltalálása előtt, amelynek hossza korlátlan lehet, a legnagyobb forma a „grand-colombier” és a „grand-jésus”; a grand-colombiert úgyszólván kizárólag csak térképekhez és metszetekhez használták. A 18. század elején a tekercspapíros lehetősége még agyrem volt Franciaországban, jóllehet az essonnei Robert már 1799-ben gépet talált fel az előállításához, amelyet később Didot Saint-Léger próbált tökéletesíteni. A velinpapírost, amelyet Didot Ambrus talált fel, csak 1780-tól kezdik gyártani. Ez a futó pillantás megdönthetetlenül igazolja, hogy az iparnak és a szellemi fejlődésnek minden nagy térfoglalása rendkívül lassan és észrevehetetlen akadályok árán sikerült, akárcsak valami földtani alakulat vagy más természeti folyamat. Talán az írásnak, vagy magának a nyelvnek is olyan dadogások árán kellett a tökéletesedéshez eljutnia, mint a könyvnyomtatás dicső művészetének.

Rongyszedők gyűjtik össze Európaszerte az összes vászonhulladékot, régi rongyot és megvesznek mindenféle szövetmaradékot. Ezeket a hulladékokat, amelyeket szövetfajták szerint osztályoznak, a rongynagykereskedőknél raktározzák el, akik aztán a papírosmal-mok ellátásáról gondoskodnak. A papírosgyártó tisztára mossa a rongyokat, szép fehérszínű péppé főzi, amelyet azután, mint ahogy a szakácsné a mártást a szitán át-szűri, egy vaskereten préselnek át; ezt a vaskeretet hívják formának. A forma belsejét fémszövet tölti be és ennek közepén vannak elhelyezve azok a jelek, amelyek-től a papíros a nevét kapja. A forma nagyságától függ tehát a papíros nagysága. – Bár a lenfonal tartósságát a pamutfonaléhoz viszonyítva, végeredményében a len-vászon az olcsóbb, a szegények, akiknél mindig arról van szó, milyen összegre futja egyszerre a zsebükből: szívesebben adnak ki kevesebbet, mint többet és bizony így a „Vae victis!” jelszó alapján óriási veszteségek érik őket. A polgári osztály ugyanúgy tesz, mint a szegény osztály. A lenvászonban tehát nagy a hiány. Angliában, ahol a lakosság négy ötödrésznél kiszorította a pamut a cérnát, már csak pamutból gyártanak papírost. De ez a papír, amely először is igen könnyen törik és szakad, oly gyorsan eldödik a vízben, hogy egy pamutpapírosból készült könyvnek elég egy negyed óráig vízben áznia, hogy péppé váljék, míg egy régi

A 8. füzet tartalma:

„Hozsánna néked, Eszme!”	Old. 185
„Ihlet és matematika (Laupál Antaltól és Bauer Henriktől)	187
A nyomdai kalkuláció története (Székely Artúr II.-től)	188
A vonal szerepe a hirdetésekben (Horváth Ferentől)	190
Szakkell továbbképzés	201
Újbetűk meg a gépmester (Lakenbach A.-tól) 201	
Elmélet és gyakorlat (Ifj. Novák Lászlótól) ...	202
Nyelvi és helyesírási bogarászás (Herzog Salamontól)	203
Nyomdászati Archivum	205
Följegyzések	205
Szerkesztői posta	208

A szakkulturális munkacsoportoknak és több budapesti mesterszedőnek a szedéspéldái: a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap belsejében a 193-tól 200-ig terjedő nyolc oldalon.

könyv akár két óráig is ellehet benne, mégsem megy tönkre. Csak meg kell szűrni a régi könyvet s a szöveg, ha megsárgult és elmosódott is, mégis olvasható, a mű tehát nem pusztult el. Egy alkalommal a dolgozó-szobámban élénk eszmecsere folyt afelől, hogy milyen alkatrészeket használnak Kínában a papírosgyártáshoz. A nyersanyagoknak köszönhető, hogy ott a papírosgyártás kezdettől fogva a tökéletességnek oly fokát érte el, amelyenről nekünk sejtelmünk sincs. Akkoriban nagyon sokat foglalkoztattott bennünket a kínai papíros, amelyet könnyűsége és finomsága sokkalta felsőbbrendűvé tesz a miénkénél, mert ezek az értékes tulajdonságai egyáltalán nem mennek a szilárdsága rovására és bármilyen vékony is ez a papíros, a legkevésbé sem állászó. Egy rendkívül nagy tudású korrektor (mert Párizsban vannak tudós korrektorok: Fourier és Leroux Péter például jelenleg is Lachevardièrenél korrektorok), szóval Saint-Simon gróf, aki szintén korrektor volt, éppen az eszmecsere közben lépett be. Ő mondta el nekünk, hogy Kempfer és Du Halde szerint a kínaiak papírosának fő-fő anyagát a Broussonetia szolgáltatta, amely épügy növényi eredetű, mint a mi papírosunk fő-fő alkatrésze. Egy másik korrektor abban a véleményben van, hogy a kínaiak főleg egy állati terméknek felhasználásával állítják elő a papírost, ez pedig a selyem, amely oly bőven van Kínában. Miután a Didot-cég a Tudományos Akadémia nyomdájára, természetes hogy a vita döntésre e tudós gyülekezet tagjai elé került. Marcel urat, a császári nyomda egykori igazgatóját nevezték ki döntő bírónak, aki a két korrektort Grozier abbéhoz, az arzenál könyvtárosaéhoz utasította. Grozier abbé ítélete szerint mind a két korrektor elvesztette a fogadást. A kínai papírost sem nem selyemből, sem nem Broussonetiából állítják elő, hanem a bambusz nád megörölt rostjából főzik a pépjét. Grozier abbéknak volt egy kínai könyve, egy ábrákban és műszaki leírásokban gazdag mű, amely a papíros előállításának minden mozzanatát a legpontosabban leírta s az abbé mutatott egy képet, amely bambuszvesszőket ábrázolt, amint halommal álltak egy pompásan megrajzolt papírosműhely egyik sarkában. A kézimunka Kínában nem játszik szerepet, egy napszám ott három sou; éppen ezért a kínaiak megtehetik azt, hogy a papírosukat, amint a formából kikerül, ivenkint forró porcellánlemez közé rakhatják, ezekkel préselhetik s megadhatják neki azt a fényt, azt a könnyűséget, azt a szilárdságot és azt a selyemsímaságot, amely tulajdonságok azt a

világ első papírosává teszik. Itt tehát arról van most szó, lehet-e ez a kínai eljárást géppel helyettesíteni. A gép segélyével megoldható volna az olcsóság kérdése, amit Kínában a kézi munka bérének rendkívüli alacsonyága révén érnek el. Ha el tudnók érni azt, hogy alacsony árak mellett olyan papírost állítsunk elő, amelynek minősége hasonló a kínaiéhoz, a felénél is többlet leszállíthatnók a könyvek súlyát. Egy kötött Voltaire, amely a mi velinpapírosunkon kétszázötven fontot nyom, alig nyomna ötvenet kínai papírosra. Ez magában is nagy eredmény volna. – J e g y z e t e k :
¹ Most Fustnak írják, régebben a Goethe által is földolgozott csodadoktorral tévesztették össze. A könyvnyomtatás föltalálásában annyi a része, hogy ő finanszírozta a negyvenkét soros biblia kiadását. Különbön elég hirtványul, zsurós módjára bánt el Gutenberggel. –
² Coster Laurens Jaansoon, a hollandusok szerint a könyvnyomtatás föltalálója. Az erre vonatkozó legendát már 1870-ben megdöntötte a szintén hollandus Van der Linde. –
³ Gutenberg-Gensfleisch János, az igazi föltaláló, aki már 1436 körül megkezdte ezirányú kísérletezéseit. –
⁴ Raisin (50:65 cm-es papírosnagyság). –
⁵ Jésus (54:70 cm-es nagyság). –
⁶ Colombier (45:62 cm). –
⁷ Pot (31:42 cm). –
⁸ Écu (40:52 cm). –
⁹ Coquille (45:56 cm). –
¹⁰ Couronne (36:46 cm). –
¹¹ Grand-aigle (73:102 cm). –
¹² Saint-Augustin; Didot legelső rendszere szerint kétféle nagyságban öntötték: 12 és 13 pontra. Amit cicerónak nevezett a francia: az akkoriban még csak 11 pont volt. –
¹³ Az „italique” szó a franciáknál kurzivot jelent. Aldo Manuzio műhelyében metszték meg először a tizenötödik század vége felé.

Hibaigazítás. Mult számunk 170. oldalán a „Relief-színnyomógyár” levélféjének aláírásába hiba csúszott bele. A levélféj tervezője Erdélyi János volt.

Szerkesztői posta

Lapunk szerkesztője található minden hétfőn és kedden délután fél 5 és 6 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 órától délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 1-310-16).

Szerkesztőbizottsági ülés: minden keddi napon a szokott helyen és időben.

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje: november 25.

R. A.: Sok egyéb között, sajna, ennek sem jutott hely. Jövő számunkban okvetlenül megkezdjük.

K. J.: Átadtuk a szerkesztő-bizottságnak.

P. F.: Sorát ejtjük.

E. J.: Köszönjük. Legközelebb helyet szorítunk neki. Többeknek: Küldeményeiről a karácsonytájan megjelenő következő számunkban.

A Grafikai Szemlélt a kiadó egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre 7 – pengő egyes számok ára 80 fillér.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salomon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

A lap technikai és művészi kiállítását Intéző kollégium Dukai Károly, Kun Mihály, Wanko Vilmos.

Kiadó-tulajdonos a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.

Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomtatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapesten (VIII. Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D

Ruháink a legújabb párisi
divatok szerint készülnek!

NŐI DIVATTEREM

IV, SZABÓ JÁNOS U. 44

Mutató a Nyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak munkáiból. Stancel
Ferenc terve és ólomtszete.

10

BUDAPEST

FÜRDŐVÁROS

Mutató a budapesti akcídens- és merkantilis-szedők munkáiból. Harsányi Dezső (Révai-nyomda) tervezete.

2/10/17
2/17